

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΛΗ' ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 72.18.308

1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1989

ΑΡΙΘ. 15

— ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ —

Ευαγγέλιου Δ. Θεοδώρου,
'Ο άγιος 'Ιωάννης ο 'Ελεήμων. —
Μητροπ. Πατρών Νικοδήμου,
Μηνύματα Τριφιδίου. — 'Αρχιμ. Μα-
καρίου Βαργά, 'Αφεντικά και
δοῦλοι. — Μοναχοῦ Μωυσέως
'Αγιορείτου, 'Η θεολογική σκέψη τοῦ
π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ. — 'Αλεξ.
Μ. Σταυροπούλου, Χάος
και δημιουργικότητα. — π. 'Αντωνίου
'Αλεβιζοπούλου, «'Υπερα-
γορά θρησκείας». — 'Αρχιμ. Παύλου
'Αθανάτου, 'Η Γέννησις τοῦ
'Ιησοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν 'Αγιογρα-
φίαν. — π. Σεραφεῖμ Φαράσο-
γλου, 'Απὸ τὴν Τάξη καὶ Ψαλ-
μωδία στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ ΚΠό-
λεως. — 'Επίκκιρα.

● ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

'Αθήναι, 'Ιασιῶν 1 — Τηλ.
72.10.734 ● Προϊστάμενος Τυ-
πογραφείου: 'Ιωάννης
Μιχαήλ, 'Αριστοτέλους 179,
112 51 'Αθήναι.

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΕΛΕΗΜΩΝ

Τὴν 12 Νοεμβρίου ἡ Μητέρα 'Εκκλησία εορτάζει τὴ μνήμη τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου τοῦ 'Ελεήμονος, Πατριάρχου 'Αλεξανδρείας. 'Ο μεγάλος αὐτὸς ἅγιος καταγόταν ἀπὸ τὴν 'Αμαθοῦντα τῆς Κύπρου. Μετὰ τὸν θάνατο τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτὸν τὸν ἐξ ὀλοκλήρου στὸν Θεό.

'Όταν τὸ 610 ἔγινε Πατριάρχης 'Αλεξανδρείας, καταπολέμησε τὶς διάφορες αἵρέσεις καὶ ἀνέπτυξε καταπληκτικὴ διακοινωνικὴ δρασί πρὸς περίθαλψιν τῶν πασχόντων συνανθρώπων του. 'Απὸ τὴν δρασί αὐτή, ἐνεκα τῆς ὁποίας χαρακτηρίζεται ὡς «'Ελεήμων», ὑπεθυμίζομε δειγματοληπτικῶς τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικὰ σημεῖα:

'Ός Πατριάρχης ὁ ἅγιος 'Ιωάννης ὁ 'Ελεήμων ἔδωσε ἐντολή νὰ καταγραφοῦν σὲ καταλόγους ὅλοι οἱ πτωχοὶ τῆς 'Αλεξανδρείας καὶ χορηγοῦσε σ' αὐτοὺς καθημερινῶς τὰ ἀναγκαῖα πρὸς διατροφή. 'Όταν οἱ Χριστιανοὶ ἐκδιώχθηκαν ἀπὸ τὴν Συρία καὶ κατέφυγαν ὡς πρόσφυγες στὴν 'Αλεξάνδρεια, τότε ὁ ἐκλεκτὸς αὐτὸς 'Ιερόρχης μερίμνησε γιὰ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἔνδεεις, ἴδρυνε γι' αὐτοὺς πτωχοτροφεία καὶ ὥρισε νὰ λαμβάνῃ ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς καθημερινὰ ἓνα («Κεράτιον»), οἱ δὲ γυναῖκες, ὡς ἀσθενέστερες, δύο. 'Επίσης φρόντιζε γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία, καὶ διέθετε πολλὰ χρηματικὰ ποσὰ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων.

'Αξιοσημεῖωτο εἶναι ἐπίσης ὅτι ὁ 'Ιωάννης ὁ 'Ελεήμων ἴδρυνε καὶ ξενῶνες πρὸς περίθαλψιν τῶν ξένων καὶ νοσοκομεῖα καὶ μάλιστα δύο ἢ τρεῖς φορὲς τὴν ἐβδομάδα ἐπισκεπτόταν καὶ ἐνίσχυε πνευματικὰ ἐκείνους, ποὺ νοσηλεύονταν σ' αὐτά.

'Η φωτισμένη μέριμνα γιὰ τὸ ποίμνιό του ὠδήγησε τὸν ἅγιο 'Ιωάννη στὸ νὰ ἰδρῦσῃ καὶ ἑπτὰ λοχοκομεῖα (=μαιντήρια), στὰ ὁποῖα «ἐφ' ὅλαις ἐπτά ἡμέραις ἐκάστην γυναῖκα τίκτουσαν διαναπαύεσθαι ἐθέσπισεν, εἴθ' οὕτως τρίτον (χορσοῦ) νομίσματος λαμβάνουσαν οἶκαδε πορεύεσθαι» (Βίος... 'Ιωάννου τοῦ 'Ελεήμονος, *Analecta Bollandiana* 45, 22, 23, 13. Φαίδωνος Κουκουλέ, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς*, τόμος Β, 1, 'Αθήναι, 1948, σ. 89, 71, 165, 128, 142 καὶ 154-155).

'Η ἐξαιρετὴ αὐτῆ — πρωτοποριακὴ γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς — δρασίς, ποὺ συνέχισε τὴ μεγάλη παλαιοχριστιανικὴ φιλανθρωπικὴ παράδοσι τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Αλεξανδρείας, συνετέλεσε ὥστε καὶ πολλοὶ εἰδωλολάτρεις ἢ αἰρετικοὶ νὰ ἐλκυσθοῦν στὴν 'Ορθόδοξη καὶ πολλοὶ εἰδωλολάτρεις ἢ αἰρετικοὶ νὰ εἰνα μέσα στοὺς αἰῶνες ἐξαιρετο πρόχριστιανικὴ πίστι καὶ νὰ εἶναι μέσα στοὺς αἰῶνες ἐξαιρετο πρότυπο γιὰ ὅλους τοὺς κληρικούς, οἱ ὁποῖοι ὡς κῆριο ἔργο τους πρέπει νὰ ἔχουν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὸ νὰ «φροντίζωσι καλῶν ἔργων προῖστασθαι» (Τίτ. γ', 8).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΥΡΙΑΚΩΝ ΤΟΥ ΤΡΙΩΔΙΟΥ

Α' ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ ΤΗΣ Θ. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

2. ΚΕΡΔΗ ΚΑΙ ΖΗΜΙΑΙ

«Τί ὠφελήσει ἄνθρωπον ἂν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;»

Κέρδη καὶ ζημίαι εἶναι ἡ γλῶσσα μὲ τὴν ὅποιαν οἱ ἄνθρωποι κάνουν τοὺς ὑπολογισμούς των καὶ προχωροῦν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των. Κέρδη καὶ ζημίαι εἶναι ἡ γλῶσσα τὴν ὅποιαν κατανοεῖ ὁ κόσμος σήμερα, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κέρδους καὶ τῆς ζημίας λαμβάνουν οἱ ἄνθρωποι ἀποφάσεις καὶ προχωροῦν εἰς ἐνεργείας. Κέρδη καὶ ζημίαι ὅμως εἶναι ἡ γλῶσσα τὴν ὅποιαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κύριος, προκειμένου νὰ ὁμιλήσῃ περὶ θέματος μεγάλου καὶ σοβαροῦ.

Ἦκούσαμεν τὴν φράσιν τοῦ σημερινοῦ Εὐαγγελίου: *«τί ὠφελήσει ἄνθρωπον ἂν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;»*

Ἄς ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν καὶ ἄς ἐμβαθύνωμεν εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ ἴδωμεν πῶς τοποθετεῖται διὰ τὸν χριστιανὸν τὸ ζήτημα τοῦ ἀληθοῦς κέρδους καὶ τῆς πραγματικῆς ζημίας.

1. *«Τί ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἂν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;»* Τὸ νὰ κερδήσῃ κανεὶς πολλὰ κέρδη στὸν κόσμον τοῦτον, εἶναι μία ἐπιδιώξις καὶ συνήθης προσπάθεια. Ἄλλὰ κατὰ κανόνα, ὅ,τι καὶ ἂν κερδήσῃ κανεὶς μεταφράζεται εἰς κέρδος ὑλικόν. Ὅταν ὅμως ὁ Κύριος ὁμιλῇ περὶ τῆς ἐνδεχομένης ζημίας, ἄς προσέξωμεν ὅτι δὲν τὴν τοποθετεῖ ἐπὶ ὑλικοῦ ἐπιπέδου. Ἄλλὰ τί λέγει; *«τί ὠφελήσει ἄνθρωπον ἂν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;»* Δηλαδή ὁ Κύριος ὁμιλεῖ περὶ μιᾶς περιπτώσεως κατὰ τὴν ὅποιαν ἀφ' ἐνὸς ἔχομεν κέρδη ὑλικά, ἀλλὰ ἀφ' ἑτέρου ζημίαν πνευματικὴν. Καὶ ὁ Κύριος ἐνεργῶν τρόπον τινὰ τὸ ἰσοζύγιον τῶν πράξεων, λέγει ὅτι στὸ τέλος ὑπάρχει παθητικόν, διότι ὑπάρχουν μὲν ὑλικά κέρδη ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ πνευματικαὶ ζημίαι. Καὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει κέρδος ἀλλὰ ζημία. Βεβαίως ἐπὶ ἴσοις ὄροις, ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ κέρ-

δους καὶ ζημίας ὑλικῆς, ἢ περὶ κέρδους καὶ ζημίας πνευματικῆς ἢ ἐκτίμησις καὶ ἢ σύγκρισις εἶναι εὐκολος καὶ τὸ συμπέρασμα ἀπλοῦν. Ἄλλ' ὅταν τὸ κέρδος εἶναι ὑλικόν καὶ ἡ ζημία πνευματικὴ, δὲν παρουσιάζεται τόσον σαφῆς ἢ σύγκρισις. Ἄλλ' ὅμως αὐτὴ ἢ φράσις τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ μίαν διαβεβαίωσιν τὴν ὅποιαν ὁ χριστιανὸς πρέπει πολὺ νὰ προσέξῃ, προκειμένου νὰ κάνῃ ἐπιλογὴν μεταξὺ κέρδους καὶ πνευματικῆς ζημίας. Καὶ ποτὲ νὰ μὴ ἀποφασίξῃ τὴν πνευματικὴν ζημίαν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ὑλικόν κέρδος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Κύριος χαράσσει ἓνα γενικὸν κανόνα καὶ μᾶς λέγει: εἰς τὰς ἐνεργείας σου νὰ σταθμίζῃς τὰ πράγματα, ὥστε ποτὲ νὰ μὴν ἔχῃς πνευματικὴν ζημίαν. Ποτὲ νὰ μὴ ἐνεργῆς διὰ τὴν ἀπόκτησιν ὁποιοῦδήποτε κέρδους ὑλικοῦ προκειμένου νὰ ζημιωθῆς πνευματικῶς· δὲν σὲ συμφέρει. *«Τί ὠφελήσει ἄνθρωπον ἂν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;»*

2. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς αὐτῆς ἀρχῆς, κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ πνευματικὴ ζημία δὲν εἶναι ποτε συμφέρουσα, πρέπει νὰ προσδιορίζωμεν τὴν στάσιν καὶ τὴν γραμμὴν τὴν ὅποιαν θὰ ἀκολουθήσωμεν εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιστάσεις. Καὶ ἰδοῦ:

Κατ' ἀρχὴν τίθεται ζήτημα ἀρχῶν, ζήτημα ἠθικῶν ἀρχῶν, καὶ ἐπομένως ζήτημα συνειδήσεως. Καὶ δυστυχῶς δὲν εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις ἀνθρώπων οἱ ὅποιοι χάριν κάποιας ὠφελείας κάνουν ἀβαρίτες εἰς τὰς ἀρχὰς των, καὶ ἐνῶ ἄλλα πιστεύουν ἐν τούτοις ἢ ἔλξις καὶ τὸ δέλεαρ κάποιου ὑλικοῦ πιέζει τόσο τὴν συνείδησιν, καὶ γίνεται ὁ ἄνθρωπος ὑποχωρητικὸς καὶ προδίδει τὰς ἀρχὰς του χάριν κάποιας ὑλικῆς ἐπιδιώξεως. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς ὁ Κύριος εἶπεν κάτι τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι κολακευτικόν διὰ τὸν χριστιανόν. Εἶπεν: *οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν εἰσι»* (Λουκ. 16, 8). Δηλαδή οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου οἱ ὅποιοι ἐπὶ τέλους δὲν σκέπτον-

ται τίποτε τὸ ἀνώτερον καὶ πνευματικώτερον, ἀλλὰ μετροῦν τὰ πάντα μετὸν κοσμικὸν πῆχυν, ἐκεῖνοι ἐπὶ τέλους ἐμφανίζονται συνεπεῖς· καὶ ἐπιδεικνύουν μίαν φαινομενικὴν ἐξυπνάδα, διότι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πιστεύουν, αὐτὸ καὶ ἐπιδιώκουν. Ἄλλὰ σὺ ὁ χριστιανὸς ὁ ὁποῖος πιστεύεις καὶ εἰς ἀγαθὰ (ἀ ὀ φ θ α λ μ ὸ ς οὐ κ εἶ δ ε καὶ οὐ ς οὐ κ ἤ κ ο υ ς ε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη) (1 Κορ. 2, 9)· σὺ ὁ Χριστιανὸς ὁ ὁποῖος ξεύρεις ὅτι δὲν εἶναι τὸ πᾶν ἡ ὕλη, ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ψυχὴ· σὺ ποῦ ἔχεις τέτοια φρονήματα καὶ ὑποτίθεται ὅτι αὐτὰ ὀφείλουν νὰ σὲ ἐμπνέουν καὶ νὰ σὲ κατευθύνουν, πῶς ἐπιτρέπεις στὸν ἑαυτὸν σου αὐτὴν τὴν ἀντινομίαν, καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεσαι ὅτι ἡ π ρ ο δ ο σία τ ὠ ν ἀ ρ χ ὠ ν σου δὲν εἶναι κέρδος ἀλλὰ εἶναι ζημία;

Καὶ πράγματι, ἀγαπητοί, ὅσοι ἐπρόδοσαν τὰς ἀρχάς των καὶ ἐλιποτάκτησαν ἀπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἠτομολήσαν πρὸς τὸ κέρδος τὸ ὑλικόν, τίποτε δὲν ἐπέτυχον, ἀλλὰ τὰ ἔχασαν ὅλα καὶ τὰ πνευματικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ ὑλικὰ, διότι αὐτὰ ποτὲ δὲν εἶναι μόνιμα, ἀλλὰ «σ ἡ ς καὶ β ρ ῶ σ ι ς ἀ φ α ν ί ζ ε ι καὶ κ λ έ π τ α ι δι ο ρ ὶ σ σ ο υ σ ι καὶ κ λ έ π τ ο υ σ ι», καὶ ἐπὶ τέλους ὁ ἄνθρωπος κάποτε θὰ τὰ ἀφήσῃ καὶ ὅλα ἐδῶ θὰ μείνουν.

3. Ὑπάρχει καὶ ἡ ἄλλη περίπτωσις, ἡ ἀρκετὰ δελεαστικὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ νέος καὶ ἡ νέα ποῦ αἰσθάνονται τὸν πειρασμὸν νὰ προσχωρήσουν στὰς ἀπολαύσεις καὶ τὸ δέλεαρ τῆς κοσμικῆς ζωῆς, εὐρίσκονται ἐνώπιον τοῦ διλημματος· νὰ διατηρηθοῦν στὴν ἀγνότητα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς ἢ νὰ ἐπιτρέψουν στὸν ἑαυτὸ τους ἐλευθεριότητες ἀνάμεικτες μετὰ ἀμαρτίαν πολλήν; Φαντάζονται ὅτι θὰ χαροῦν τὰ νεῖατα τους ὅταν θὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ ποῦ ὑπόσχεται ἡ κοσμικὴ ζωὴ. Καὶ κάμπτεται πολλές φορές ὁ χριστιανικὸς χαρακτήρ τοῦ νέου καὶ τῆς νέας ποῦ δὲν σταθμίζει τὰ πράγματα μετὰ τοῦ Χριστοῦ τὸν γινόμενα (αὐτὸ ὀφελήσῃ ἄνθρωπον ἂν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ). Σκέψου ὅμως, παιδί μου, ὅτι ἔτσι διακυβεύεις τὴν ψυχὴν σου, καὶ τὸ φευγαλέον (κέρδος);) θὰ εἶναι ἐπὶ ζημιά τοῦ αἰωνίου σου μέλλοντος. Ἐνῶ ὁ χριστιανὸς νέος ποῦ ξέρει νὰ ἐκτιμᾷ τὰ πράγματα κατ' ἀξίαν ὑπομένει τὰς δυσκολίας τῆς χριστιανικῆς ζωῆς καὶ προτιμᾷ τὴν «στενὴν πύλην» καὶ τὴν «τεθλιμμένην ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν» ἀπὸ τὴν «πλατεῖαν πύλην» καὶ τὴν «εὐρύχωρον ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ἀπώλειαν». Διότι ἔμαθε ὅτι τίποτε δὲν

εἶναι πραγματικὰ ὀφελίμον ὅταν μᾶς προκαλῆ ζήτησαν πνευματικῆν.

Καὶ ἀπλούστερα· ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀμελῇ τὰ πνευματικὰ καὶ ἐκδαπανᾷται εἰς τὰ βιωτικά, μετὰ τὴν πρόφασιν ὅτι δὲν τοῦ μένει καιρὸς, δὲν ἔχει τὸν χρόνον νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ κάτι τὸ πνευματικώτερον, δὲν σταθμίζει καλῶς τὰ πράγματα. Ἀντιθέτως, ὁ χριστιανὸς ποῦ ἔχει κατανοήσῃ ὅτι ὁποιοσδήποτε ἀνάγκης τῆς ζωῆς δὲν ἔχουν προτεραιότητα καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ πρῶτιστον μέλημα τοῦ ἀνθρώπου, ἐνεργεῖ σωφρόνως. Σκέπτεται ὅτι καὶ ἂν ἐξυπηρετήσῃ ὅλας τὰς ὑποχρεώσεις του, ἐφ' ὅσον θὰ παραμελήσῃ τὸν ἑαυτὸν του πνευματικῶς, εἰς τὸ τέλος θὰ αἰσθάνεται τὸ κενὸν καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν ὅτι ἐμόχθησε χωρὶς νὰ κερδίσῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν. Μὴ λησμονοῦμεν ὅτι ἡ χριστιανικὴ ζωὴ δίνει χαρὰ, προσφέρει εἰρήνην, παρέχει εὐτυχίαν· καὶ οἱ ἄνθρωποι ποῦ κατορθώνουν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν χαρὰν, ἐκεῖνοι ἔχουν κέρδος πνευματικὸν καὶ «ἐπαγγελίαν ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης» (1 Τιμ. 4, 8).

Τέλος θὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰς περιπτώσεις ἐκεῖνας τὰς ὁποίας ὁ Κύριος ὠνόμασε «σ τ α υ ρ ὸ ν» καὶ διὰ τὰς ὁποίας ὁ χριστιανὸς καλεῖται νὰ ἀρῇ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, τ.ε. τὰς περιπτώσεις κάποιου ἐπιβεβλημένου χριστιανικοῦ καθήκοντος. Ἡ χριστιανικὴ μας ἰδιότης ἐπιβάλλει καθήκοντα οἰκογενειακά, καὶ ἄλλα· καὶ ὑποχρεώσεις καὶ ἐπιταγὰς ἠθικὰς. Θὰ χρειασθοῦν ἀγῶνα· καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι ἠρωϊκῆς ἀποφάσεως ὁ χριστιανὸς ποῦ θὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν πρόσκλησιν «ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι». Πολλοὶ ἐν τούτοις προτιμοῦν τὴν εὐκόλον ζωὴν καὶ ἀρνούνται νὰ ἀναλάβουν ἠθικὰς ὑποχρεώσεις καὶ νὰ εἶναι συνεπεῖς στὴν χριστιανικὴν γραμμὴν τοῦ βίου. Ἐν τούτοις αὐτὸ ποῦ προτιμοῦν δὲν εἶναι πραγματικὸν κέρδος. Εἶναι ἴσως παροδικὴ εὐχαρίστησις, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ εἶναι καὶ λιπαταξία· κρινομένη δὲ μετὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου «αὐτὸ ὀφελήσῃ ἄνθρωπον ἂν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ» ἀποδεικνύεται μόνον ζημία καὶ οὐδέποτε κέρδος.

Κέρδη καὶ ζημίαι εἶναι οἱ λογαριασμοὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ ἰσοζύγιον κάποιας ἐπιχειρήσεως ἀποδεικνύουν ἂν ὑπάρχῃ ἐνεργητικὸν ἢ παθητικόν. Καὶ ὁ χριστιανὸς, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ πλέον μεγαλεπήβολος ἄνθρωπος καὶ προβαίνει εἰς τὰς τολμηροτέρας τῶν ἐπιδιώξεων, πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι μετὰ τὸν κατόννα ποῦ ὁ Κύριος ἐχάραξεν ἐξασφαλίζονται τὰ μόνιμα κέρδη καὶ προωθείται τὸ θέμα τῆς ἐπικρατή-

σεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ «ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

3. ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸν τίμιον Σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ προβάλλει εἰς προσκύνησιν ἡ Ἐκκλησία σήμερον. Εἰς τὸ μέσον τῆς Τεσσαρακοστῆς, καὶ ἐνῶ ἀτενίζομεν νοερῶς πρὸς τὸ πάνσεπτον Πάθος τοῦ Κυρίου, ἡ προσκύνησις τοῦ τιμίου Σταυροῦ μᾶς φέρει ἐγγύτερα πρὸς τὸν δι' ἡμᾶς «σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα», ἀλλὰ καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς». Ψάλλομεν, διὰ τοῦτο, σήμερον: «Τὸν σταυρὸν σου προσκυνοῦμεν, Δέσποτα, καὶ τὴν ἀγίαν σου Ἀνάστασιν δοξάζομεν».

1. Εἶναι θεμελιώδης ἀλήθεια τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὅτι ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι τὸ τέρμα τοῦ σωτηρίου ἔργου Του, ἀλλὰ ἡ ἀκολουθήσασα ἀνάστασις Αὐτοῦ εἶναι ἡ αἰσία ἐκβασίς τῆς ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἀπολυτρωτικῆς δι' ἡμᾶς θυσίας Του.

Διὰ τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας, ὁσάκις προβάλλει τὸν Σταυρὸν καὶ τὸ Πάνσεπτον Πάθος Του, φέρει εὐθὺς τὸν λόγον — καὶ τὴν σκέψιν μας — πρὸς τὴν Ἀνάστασιν Αὐτοῦ. Οἱ ἕννοιαι καὶ τὰ ἄσματα τῆς περιόδου τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καὶ αὐτῆς τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, δὲν παραλείπουν νὰ ἀναφέρωνται συνεχῶς καὶ εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν Σταυρὸν Του.

Διὰ νὰ φέρωμεν παραδείγματα ἐκ τῆς σημερινῆς ἱερᾶς ὑμολογίας, ἴδου σχετικά ἀποσπάσματα ἕννων.

(Σταυρὸς) «ὁ τῆς Ἐγέρσεως Χριστοῦ τὰς αὐγὰς φωτοβολῶν»

(καὶ προάγγελος) «τῆς λαμπρᾶς καὶ κοσμοχαρμοσύνου τοῦ Πάσχα... φωτοφόρου ἡμέρας».

Ἄς ἐνθυμηθῶμεν δὲ πρὸ πάντων τὴν ἱερωτάτην στιγμήν τῆς ἀκολουθίας τῶν Ἀχράντων Παθῶν τοῦ Κυρίου (κατὰ τὴν Μεγ. Πέμπτην — ἐνῶ ψάλλεται τὸ «Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου...»), ὁπότε μὲ βαθεῖαν κατάνυξιν ἐπαναλαμβάνομεν εὐλαβῶς τό: «Προσκυνοῦμέν σου τὰ Πάθη, Χριστέ», πῶς ἐν συνεχείᾳ ὑψώνεται ὁ λειτουργικὸς τόνος καὶ τονίζεται ἐν συνεχείᾳ τό: «δεῖξόν ἡμῖν καὶ τὴν ἐνδοξὸν σου Ἀνάστασιν».

2. Ὄταν δὲ ἐορτάζωμεν τὸ ἅγιον Πάσχα, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ ἀποστολικὸς λόγος τονίζει ὅτι «τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός» (1 Κορ. 5, 7), δηλ. τὸ Πάσχα μας εἶναι ἡ θυσία τοῦ Ἄμνοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κό-

σμου, εὐθὺς καλοῦμεθα νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν Ἀνάστασιν Αὐτοῦ. Διότι αὐτὴ ἐγγυᾶται ὅτι ὁ Σταυρὸς Του ἐπέφερε τὸ σωτήριο δι' ἡμᾶς ἀποτέλεσμα: καὶ ἡ θυσία Του ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς τελεία ἐξιλέωσις τοῦ Ὑψίστου διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Θὰ εἶπη λοιπὸν πάλιν ὁ Ἀπόστολος ἐπιβεβαιωτικὸν πασχάλιον λόγον: ὅτι ὁ Χριστὸς «παρεδόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν καὶ ἡγέρθη διὰ τὴν δικαίωσιν ἡμῶν» (Ρωμ. 4, 25).

Καὶ ἡ (ὀρθόδοξος) εἰκὼν τῆς Ἀναστάσεως ἔχει ὡς βάθος αὐτῆς τὴν εἰς ἄδου κάθοδον τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος εἰσέρχεται διὰ τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὴν οὐράνιον δόξαν Του καὶ συνανιστᾷ ὀλόκληρον τὸ μυστικὸν σῶμά Του, τὴν Ἐκκλησίαν, τ.ε. ὅλους τοὺς πιστοὺς ποὺ εἶναι ἠνωμένοι μετ' αὐτοῦ, εἰς ἓνα σῶμα, ὡς «μέλη ἐκ μέρους» με κεφαλὴν τὸν Ἀναστάντα Κύριον (1 Κορ. 12, 27).

3. Αὐτὸς ὁ ἄρρηκτος δεσμὸς τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου (ποὺ ἐξαίρετως τονίζεται εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν μας) δὲν εἶναι μόνον δογματικὴ διδασκαλία αὐτῆς: ἀλλ' ἔχει σπουδαίας προεκτάσεις εἰς τὸν καθένα ἐξ ἡμῶν, ὡς μέλος τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Λέγει σχετικῶς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀπ. Παύλου: «οὕτω καὶ ὑμεῖς λογιζέσθε ἑαυτοὺς νεκροὺς μὲν εἶναι τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ τῷ Θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» (Ρωμ. 6, 11). Τονίζει δηλ. ὅτι, ὅπως ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου, ἔτσι καὶ κάθε χριστιανὸς προσωπικῶς καλεῖται νὰ γίνῃ κοινωνὸς τόσο τοῦ σταυροῦ ὅσον καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. Πῶς; Μὲ τὴν προσπάθειαν νὰ ἀποκτήσῃ, μετὰ τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ, ἀπάθειαν ἐναντι τοῦ κακοῦ, («σταύρωσιν») καὶ «νέκρωσιν» ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἁμαρτίαν) καὶ ζωτικότητα καὶ ζῆλον διὰ τὸν Θεὸν — τὸν λόγον Του καὶ τὴν βασιλείαν Του (ζῶν καὶ πολιτευόμενος «ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»). «Ὄταν τὸ «ἠθικὸν κακόν», ἡ ἁμαρτία, γίνεταί πρόκλησις καὶ μὲ τὴν ἀποδοχὴν του ἀπειληθῆναι ἡ σωτηρία μας, πρέπει νὰ συναντᾷ τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀντίστασιν τῆς ψυχῆς μας. Καί, ἀντιθέτως, ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ καὶ τὰ ἔργα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι συνεχῆς ἐπίδιωξις μας. Ἐτσι θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Χριστοῦ «τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις» (Γαλ. 5, 24).

Εἶναι δυνατὴ ἡ ἔλξις καὶ τὸ δέλεαρ τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὅπως τὰς κεφαλὰς τῆς λερναίας ὕδρας ὄχι μόνον ἀπέκοπτεν, ἀλλὰ καὶ κατέκαιεν ὁ μυθικὸς Ἡρακλῆς, διὰ νὰ τὰς νεκρώσῃ, ἔτσι καὶ τὰ ἁμαρτωλὰ

ΑΦΕΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΟΥΛΟΙ

Προϊστάμενοι και 'Υφιστάμενοι

Οι λέξεις στην εξουσία συχνά χάνουν τὸ νόημά τους, ἀλλὰ ἡ οὐσία τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων παραμένει

Τοῦ Παν. Ἀρχιμ. κ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΒΑΡΛΑ

Ἐπὶ μία δεκαετία ὑπηρετήσα ὡς ἱερέας στὴν Ἀνωτάτῃ Βιομηχανικῇ Σχολῇ Θεσσαλονίκης, μὲ τὴν ὁποία μὲ συνδέουν μακροχρόνιοι δεσμοί, ἀφοῦ συγκαταλέγομαι μεταξὺ τῶν πτυχιούχων τῆς.

Συχνὰ οἱ φοιτητές, γιὰ λόγους ποὺ δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναλύσουμε ἐδῶ, κραδαίνουν στὰ χέρια τους μιὰ φράση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἢ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἢ ἓνα ἄλλο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἦταν πάντα ὑπὲρ τῆς δουλείας, ὑπὲρ τῶν ἀφεντικῶν καὶ τῶν ἐκμεταλλευτῶν, κι οὐδέποτε στάθηκε στὸ πλευρὸ τῶν καταπιεζομένων καὶ τῶν προλεταρίων. Ἰδιαιτέρα μάλιστα στὸ μάθημα τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων, ὅπου συχνὰ παρευρίσκομαι ὡς ἄμισθος βοηθός, τέτοιες ἀπόψεις ἀκούγονται καὶ σχολιάζονται.

Στὸ κείμενο, τὸ ὁποῖο ἀκολουθεῖ, θ' ἀποπειραθῶ νὰ κάνω μιὰ πρώτη προσέγγιση τῶν θέσεων, ποὺ πῆραν οἱ δύο κορυφαῖοι Ἀπόστολοι, χωρὶς νὰ κουράσω τοὺς ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» μὲ πολλὲς παραπομπὲς στὴν πραγματικὰ πλούσια σχετικὴ βιβλιογραφία. Ἄλλωστε δὲν ἐπιδιώκω νὰ δρέψω ἀκαδημαϊκὲς δάφνες.

Ἡ ἔννοια τοῦ «δούλου»

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν πιὸ γνωστὴ περικοπὴ τῶν ἐπιστολῶν. Ἀξεπέραστη παραμένει ἡ ἀνάλυση τῶν ἐργασιακῶν σχέσεων, ποὺ ἔκανε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τοὺς Ἐφεσίους. Οἱ ἐντολὲς τοῦ Ἀπ. Παύλου (Ἐφ. 6,5-9):

Οἱ ἐργαζόμενοι πρέπει νὰ κάνουν τὸ θέλημα τοῦ προϊσταμένου τους «ὄχι γιὰ τὰ μάτια, ὅπως κάνουν ὅσοι θέλουν νὰ φανοῦν ἄρεστοὶ στοὺς ἀνθρώπους» (μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν ὡς ἀνθρωπάρεσκοι), ἀλλὰ (δουλεύοντας μὲ τὴν καρδιά τους) «μετ' εὐνοίας δουλεύοντες».

Ἄν εἴστε προϊστάμενοι (τ' ἀφεντικά, «οἱ κύριοι») πρέπει (ν' ἀφήσετε τὴ φοβέρα (ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν), διότι πρέπει νὰ ξέρετε ὅτι κι ἐσεῖς ἔχετε Κύριον στοὺς οὐρανοὺς καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν προσωποληψία) (προσωποληψία οὐκ ἔστι παρ' αὐτῷ). Βέβαια, ὁ Παῦλος δὲν χρησιμοποιοῦ τὸν ὄρο

«ἐργαζόμενοι» ἢ τὸν ὄρο «ὠπάλληλοι» ἢ «ἐργάτες», ἀλλὰ τὸν ὄρο «δούλοι» καὶ τὸν ἀντίστοιχο «κύριον»¹. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ φιλολογία, ποὺ ἀναπτύχθηκε γύρω ἀπὸ τὴ θέση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ θέμα τῆς δουλείας — ἀφοῦ ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἦταν ἓνα πολιτικὸ / κοινωνικὸ κίνημα — εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἔκφραση τοῦ Παύλου «οἱ δούλοι ὑπακούετε τοῖς κυρίοις κατὰ σάρκα». Μ' ἄλλα λόγια οἱ κύριοι αὐτοὶ εἶναι πρόσκαροι, ὅπως ἡ σάρκα. Ἐνῶ «ὅ,τι καλὸ κάνει ὁ καθένας θὰ τὸ πάρει πάλι ἀπὸ τὸν Κύριο, εἴτε δούλος εἶναι εἴτε ἐλεύθερος» (Ἐφ. 6,8).

Σχολιάζοντας τοὺς λόγους τοῦ Παύλου, ὁ Ἰωάννης Χρυσόστομος λέγει ὅτι συχνὰ καὶ οἱ ἐλεύθεροι ἐργάζονταν σὲ ἐλεύθερους ἀμετὰ πολλοῦ φόβου καὶ τρόμου² ὑπογραμμίζοντας ὅτι, ἀφοῦ καὶ στὴ γυναῖκα προστάζει ὁ Παῦλος νὰ φοβᾶται τὸν ἄνδρα καὶ νὰ ὑποτασσόμαστε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο «ἐν φόβῳ Θεοῦ» (Ἐφ. 5,33), αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ φόβος τοῦ δούλου «δὲν εἶναι ζήτημα καταγωγῆς, ἀλλ' ἡ πρώτη εὐγένεια, (οὐ γὰρ δυσγένεια τὸ πρᾶγμα ἔστιν, ἀλλ' ἡ πρώτη εὐγένεια) τὸ νὰ γνωρίζει νὰ γίνεται μικρότερος καὶ νὰ εἶναι μετριόφρων καὶ νὰ ὑποχωρεῖ στὸν πλησίον»³.

Μεταφέροντας τὸ πρόβλημα τῆς «ἐπ' ἀμοιβῆς καὶ ἡμερομισθίῳ ἐργασίας» στὴν ἐποχὴ μας, ὁ Π.Ν. Τρεμπέλας⁴ ὀρθὰ σημειώνει ὅτι, κατὰ τὸν Παῦλο, οἱ ἐργαζόμενοι αὐτοὶ «εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται μετὰ πάσης προθυμίας καὶ εὐκρινείας».

Οἱ προϊστάμενοι πρέπει νὰ διοικουῦν δημοκρατικᾶς

Ἡ ἔκφραση τοῦ Παύλου «καὶ οἱ κύριοι, τὰ αὐτὰ ποιεῖτε πρὸς αὐτοὺς» εἶναι συγκλονιστικὴ. Οἱ προϊστάμενοι ἢ κύριοι ἢ αὐθέντες, πρέπει (νὰ δουλεύετε στοὺς δούλους σας, ὄχι ὡς ἀνθρωπάρεσκοι, ἀλλὰ μὲ φόβο καὶ τρόμο τοῦ Θεοῦ), διότι, ἂν καὶ ὁ Παῦλος δὲν τὸ εἶπε αὐτολεξεῖ, ὅμως αὐτὰ ἐννοοῦσε πὼς θέλει νὰ κάμνουν καὶ οἱ αὐθέντες στοὺς δούλους τους, ἐπειδὴ καὶ κάθε αὐθέντης δουλεύει γιὰ τὸν δούλο του.

«Πῶς; καὶ μὲ τί τρόπο;» ρωτᾷ ὁ Ἀρχιεπίσκο-

πάθη θὰ κοποῦν καὶ θὰ νεκρωθοῦν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Σταυροῦ. Καὶ ὁ πιστὸς χριστιανός, ὀρθὸς εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἀναστημένος ἠθικῶς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, θὰ ἀποδειχθῇ πραγματικὸς κοινωνὸς τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως Αὐτοῦ, καὶ ἄξιός τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ βασιλείας.

1. Ὅπως σημειώνει ὁ Ἅγιος Νικόδημος Ἀγιορείτης «δούλοι κυρίως ὀνομάζονται ἐκεῖνοι, ὅπου ἐξαγορασθῶν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους των» οἱ δὲ μὲ μισθὸν δουλεύοντες... κυρίως ὀνομάζονται μισθωτοὶ» (Σχόλια στὴ μετάφραση Θεοφυλάκτου τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, ἔκδοση 1819, σελ. 282).

2. Ὁμιλία ΚΒ', 18 εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους.

3. Αὐτόθι 15-17.

4. Ὑπόμνημα εἰς τὰς ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης Τόμ. Β'. 1956, σελ. 154.

πος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος, στὸν ὁποῖο ἀνήκει τὸ προηγούμενο σχόλιο⁵. Καὶ συνεχίζει τὸ σχόλιό του, γιὰ νὰ ἐξηγήσει ὅτι ὁ «ἀφέντης» (προϊστάμενος) ὀφείλει.

- νὰ μεριμνᾷ γιὰ τὸν ἐργαζόμενο,
- νὰ φροντίζει γι' αὐτόν,
- νὰ τοῦ δίδει «ἄλλα τὰ χρειώδη τῆς ζωῆς του»,
- νὰ ὑπομένει τὰ ἐλαττώματά του,
- νὰ συγκαταβαίνει στὶς ἀδυναμίες του.

Γιατί ἔλα αὐτά; Ὁ Παῦλος συνεχίζει λέγοντας, «ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν», δηλαδή νὰ ἐγκαταλείψουν, νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀπειλή, πολὺ περισσότερο δὲ ἀπὸ τὴν τιμωρία. Ἡ ἔκφραση αὐτὴ σχολιάστηκε ἐπανειλημμένα ἀπὸ σοφοὺς ἄνδρες:

Ὁ Οἰκουμένιος⁶ ἐρμήνευσε τὸ χωρίο μὲ τὴ φράση «μηδὲ ἐν ταῖς ἀπειλαῖς γίνεσθε φορτικοί, μηδὲ ἐπαχθεῖς». Ὁ Ζιγαβηνός⁷ εἶπε ὅτι αὐτὸ σημαίνει νὰ φερόμαστε «ἠρέμως καὶ πράως». Ὁ Χρυσόστομος⁸ ἐξήγησε ὅτι ὁ Παῦλος θέλει νὰ πεῖ πὺς μὲ τὸ μέτρο πὺς μετρᾶμε θὰ μετρηθοῦμε καί, συνεπῶς, πρέπει ἀπέναντι τῶν δούλων νὰ γίνουμε «φιλόανθρωποι καὶ συγγνωμονικοὶ» (νὰ συγχωροῦμε). Παραστατικότερος ἀπ' ὅλους, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεοφύλακτος λέγει:

«Δὲν εἶπε ὅτι οἱ αὐθέντες ν' ἀφήνουν τοὺς δαρμούς τῶν δούλων τους, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ αὐτὲς τὶς φοβέρες τῶν δούλων, πολλῶ μᾶλλον πρέπει ν' ἀφήνουν τὶς τιμωρίες. Σὰ νὰ τοὺς λέγει: Ἐσεῖς οἱ αὐθέντες δὲν πρέπει νὰ φαίνεσθε βαρεῖς καὶ φορτικοὶ στοὺς δούλους σας, οὔτε πρέπει νὰ θυμῶνεται καὶ τοὺς φοβερίζετε ὅτι ἔχετε νὰ τοὺς παιδεύετε».

Οἱ «προϊστάμενοι» ἔχουν προϊστάμενο.

Ἡ τελευταία φράση τοῦ Παύλου ἐξηγεῖ τὸ συλ-

5. Μετάφραση Νικοδήμου Ἀγιορείτου, 1819, σελ. 284
6, 7, 8. Ἀναφέρονται στὸ Ὑπόμνημα Π. Τρεμπέλα.

Ἐπισκόπου
ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α. ΨΑΡΙΑΝΟΥ
Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης

Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

(Πενηνταδύο ἑκατονταετία γιὰ τὴ θεία Λειτουργία.
Ἄσχι μόνο γιὰ τὸ λαό, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἱερεῖς).

Ἔκδοση Ἀποστολικῆς Διακονίας, σελίδες ιθ'
+ 438, δρχ. 650.

Βιβλιοπωλεῖο Δραγατσανίου 2 — Πλατεία
Κλαυθμώνος.

Γράφατε: Ἰασιίου 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλέφ.
722.8008.

λογισμὸ του: «διότι πρέπει νὰ ξέρετε ὅτι καὶ ἐσεῖς ἔχετε Κύριον στοὺς αὐρανοὺς καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν προσωπολήψια». Ὁ Θεοφύλακτος συνεχίζει τὴν ἐρμηνεία του:

«Βλέπετε πὺς φοβερίζει ὁ Ἀπόστολος τοὺς αὐθέντες; Μὲ τὸ μέτρο, λέγει, πὺς ἐσύ, ὁ αὐθέντης, μετρᾷς τὸν δούλό σου, μὲ τὸ αὐτὸ μέτρο θ' ἀντιμετρηθεῖς καὶ ἐσύ ἀπὸ τὸ Θεό, τὸν δικό σου Αὐθέντη καὶ Κύριο τῶν πάντων. Γιατί λέγει ὅτι ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν (Ματθ. 7,2), δηλαδή ὅ,τι κάνεις στὸ δούλο σου, τὸ ἴδιο θὰ κάμει καὶ σὲ σένα ὁ Θεός. Συνεπῶς πρόσχε, μήπως πεῖ καὶ σὲ σένα ὁ Αὐθέντης Θεός: Δούλε πονηρέ, ὅλο τὸ χρέος ἐκεῖνο σου τὸ χάρισα, διότι μὲ παρακάλυψες. Δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ ἐλεήσεις τὸν σύνδουλό σου, ὅπως καὶ ἐγὼ σὲ ἐλέησα; (Ματθ. 18,32). Μὴ νομίσεις, λέγει, ἐσύ ὁ αὐθέντης, ὅτι ἂν φανεῖς σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος στὸ δούλό σου, πὺς δὲν θὰ σ' ἐξετάσει ὁ Θεός γιὰ τὴ σκληρότητά σου, ἐπειδὴ, τάχα, ὁ δούλος εἶναι πρόσωπο εὐτελές; Ὅχι, μὴ τὸ νομίσεις αὐτό. Ὁ Θεός δὲν ἀποβλέπει σὲ πρόσωπα, γιατί οἱ ἐξωτερικοὶ νόμοι εἶναι πὺς κάνουν τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στοὺς αὐθέντες καὶ στοὺς δούλους, στοὺς εὐγενεῖς καὶ στοὺς δυσγενεῖς καὶ αὐτὸ γιατί εἶναι νόμοι θνητῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸ ἔμως δὲν ἰσχύει γιὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ... Ὁ Θεός δὲν ἔκανε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ κανένα ἀνθρώπων δούλο στὸν ἄλλο, ἀλλὰ ἡ πλεονεξία τῶν ἀνθρώπων... ἔφερε τὴ δουλεία στὸν κόσμον καὶ ἔκανε τοὺς ἀνθρώπους δούλους καὶ αἰχμαλώτους. Παρότι ἔμως ὁ Θεός δὲν ἔκανε τὴ δουλεία, νομοθετεῖ τὴν ὑποταγὴ, κατὰ συγχώρησιν, καὶ ἔτσι ἔχει καθορίσει νὰ ὑποτάσσονται οἱ ἀνθρώποι οἱ μὲν στοὺς δέ, οἱ μικρότεροι στοὺς μεγαλύτερους, γιὰ τὴν εὐταξία καὶ τὴν σύστασιν τοῦ κόσμου καὶ γιὰ νὰ μὴ γιομίζει ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πολέμους καὶ αἰχμαλωσίας μὲ τὸ νὰ μὴ θέλουν νὰ ὑποτάσσονται οἱ ἀνθρώποι οἱ μὲν στοὺς δέ».

Ἀνθρώπινες σχέσεις στὸν Ἀπόστολο Πέτρο.

Τὸ θέμα τῶν σχέσεων ὑφισταμένων πρὸς προϊσταμένους, ἀπασχόλησε καὶ τὸν Ἀπόστολο Πέτρο, μὲ τὴ μορφή πὺς τὸ θέμα αὐτὸ εἶχε τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη (ὡς σχέση «κυριῶν» καὶ «ὑπηρετῶν»). Ἀκόμα καὶ σήμερα ἡ ὑψηλότερη διδασκαλία τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων προσπαθεῖ νὰ βρεῖ μιὰ συνταγὴ γιὰ τὸ πὺς θὰ σταματήσει μιὰς ἀδικία, πὺς τυχόν παρουσιάζεται στὶς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ συχνά ἡ αἴτησις «ἐξηγήσεων» ὀδηγεῖ σὲ μιὰν ἀλυσιδωτὴ ἐπανάληψιν τοῦ κακοῦ καὶ σ' ἀντεκδικήσεις.

Ὁ κανόνας, λοιπόν, πὺς δίδαξε ὁ Ἀπ. Πέτρος (Α', 2,18-25) εἶναι ὁ ἐξῆς: «Οἱ ὑφισταμένοι πρέπει ν' ἀκοῦνε τοὺς προϊσταμένους τοὺς μὲ τὸν ὀφειλόμενο σεβασμό, ἀνεξάρτητα ἂν αὐτοὶ οἱ προϊστάμενοι εἶναι καλοὶ καὶ ἐπιεικεῖς, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι δισταραμένοι («ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς»). Ἐπειδὴ μάλιστα αὐτὴ ἡ πρότασις ἀκούγεται λίγο περιέργα, ὁ Ἀπ. Πέτρος συμπληρώνει λέγοντας ὅτι ἀπὸ νὰ δέχεται κανεὶς ραπίσματα γιὰ τὸ κακό, πὺς ἔχει κάνει δὲν ἔχει ἀξία, ἀφοῦ ὅλοι περιμένουμε, σὲ μιὰ τέτοια πε-

Η ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΤΟΥ Π. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΛΩΡΟΦΣΚΥ

Του Μοναχού ΜΩ·Υ·ΣΕΩΣ 'Αγιορείτου

Ο Ρώσος π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, ο Σέρβος π. Ίουστίνος Πόποβιτς και ο Ρουμᾶνος π. Δημήτριος Σπανιλοάε είναι οι μεγαλύτεροι μάλλον Ὁρθόδοξοι θεολόγοι τοῦ αἰώνα μας μ' ἓνα ἔργο δυνατὸ, βαθὺ και πλατὺ. Με ἀφορμὴ τὸ πρόσφατα ἐκδοθὲν ὥραϊο κι ἐπιμελημένο βιβλίον τοῦ G. Williams «π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ — Εἰσαγωγή στὴ σκέψη του», σὲ καλὴ μετάφραση τοῦ Θεολόγου Θ. Παπαθανασίου και προσεγμένο σχολιασμό, τῶν ἐκδόσεων «Παρουσία» (Ἀθήνα 1989, σσ. 172), θὰ παρουσιάσουμε μερικὲς σκέψεις μας με ἀφορμὴ τὴ μελέτη τοῦ παρόντος βιβλίου, μερικὲς, ἐπαναλαμβάνουμε, σκέψεις μας κι ὄχι κριτικὴ, τὴν ὁποία ἀφήνουμε γιὰ πιδ εἰδικούς.

Θὰ ἐντοπίσουμε ἀμέσως κι ἐμεῖς αὐτὸ ποὺ ὁ μεταφραστὴς τονίζει στὸν πρόλόγόν του, αὐτὸ ποὺ ὁ φωτισμένος π. Γ. Φλωρόφσκυ ὀνομάζει «ψευδομόρφωση». Δηλαδή τὴν κατάσταση ἐκείνη ποὺ οἱ Ὁρθόδοξοι δὲν θεολογοῦν ὀρθόδοξα και δὲν ὀρθοπρατοῦν. Εἶναι πράγματι μία κατάσταση σχιζοφρενικὴ. Δὲν

ρίπτωση, τὴν τιμωρία. Ἀντίθετα, τὸ πρόβλημα δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ ἔχετε κάνει τὸ καλὸ και ὑποφέρετε γι αὐτὸ ποὺ κάνατε. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ὑπομονή, λέγει, εἶναι χάρις ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ (χάρις παρὰ Θεῶ).

Τρόποι γιὰ ν' ἀποτύχεις ὡς προϊστάμενος

1. Νὰ προσπαθεῖς νὰ τὰ κάνεις ὅλα μόνος σου.
2. Νὰ δημιουργεῖς προστριβὲς και καβγάδες με τοὺς συναδέλφους σου.
3. Ν' ἀσχολεῖσαι συνεχῶς με λεπτομέρειες.
4. Ν' ἀποφεύγεις νὰ παίρνεις ἀποφάσεις.
5. Νὰ «κολλάς» στὶς παλιὲς μεθόδους.
6. Ν' ἀγνοεῖς τὶς ιδέες τῶν ἄλλων.
7. Νὰ κρατᾶς ὅλες τὶς πληροφορίες γιὰ τὸν ἐαυτὸ σου.
8. Νὰ ἐνδιαφέρεσαι πρῶτα γιὰ τὴν παραγωγὴ κι ὕστερα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.
9. Νὰ προσπαθεῖς νὰ παίρνεις ἐσὺ τὸ «μπράβο» κάθε φορὰ ποὺ τὸ Τμήμα σου ἔχει μιὰν ἐπιτυχία.
10. Ν' ἀγνοεῖς τὰ αἰσθήματα τῶν ἄλλων.

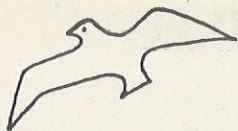
θὰ συμφωνήσουμε ὅμως ἀπόλυτα με τὸν προλογίζοντα, ὅταν λέγει πὼς «ἡ μορφή και ὁ τύπος, ὄχι ἀπλῶς δὲν ἐκφράζει τὴν Οὐσία, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο, τὴν ἐν-κλωβίζει». Βεβαίως ἔτσι εἶναι, ἀλλὰ ὄχι ἀπολύτως, γιὰτὶ εἶναι γεγονός, πὼς δὶχως νὰ μένουμε στὰ ἐξωτερικὰ σχήματα, τὶς μορφὲς και τοὺς τύπους, τὰ ἔχουμε ἀνάγκη, τουλάχιστον ὡς ἀρχάριοι, γιὰτὶ μᾶς βοηθοῦν οἱ τύποι ὡς σύμβολα, ν' ἀναχθοῦμε στὴν οὐσία. Καὶ νομίζω ὅτι και ὁ π. Γ. Φλωρόφσκυ τὸ ἐννοεῖ και ὁ μεταφραστὴς τὸ αἰσθάνεται.

Θὰ ὑπογραμμίσουμε ἀκόμη ἓνα συμπέρασμα τοῦ προλογίζοντος μεταφραστῆ, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ νεοπατερικὴ θεολογία τοῦ π. Γ. Φλωρόφσκυ: «Ν' ἀποδεχθοῦμε ἓνα ρόλο ἄβολο, ἓνα ρόλο σπουδῆς, ἓνα ρόλο ἀντλησης ἀπὸ τὰ ὑπόγεια και ἀείζωα ὕδατα τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀρνούμενοι τὴν εὐκολὴ ἐπαναπαυση σὲ ἐπὶ μέρους θεολογίες, σὲ ἐτοιμὲς πνευματικότητες ποὺ τὶς συντηροῦν ἄτομα και ὀμάδες, και νὰ ἀνιχνεύσουμε, πέρα ἀπὸ αὐτὰ τὰ θραύσματα τῆς καθολικότητος». Παρότι καταλαβαίνουμε τί ἐννοεῖται με τὶς γραμμὲς αὐτές, ἐντούτοις, γιὰ νὰ μὴ τυχὸν κάποιος τὶς παρεξηγήσει, θὰ θέλαμε νὰ ποῦμε πὼς ἐξαιροῦνται ἓνας Γέροντας ἢ πνευματικὸς ἢ μία μοναχικὴ παράδοση, ἀπ' ὅπου φυσικὰ πρέπει νὰ λείπει τὸ προσωποπαγὲς και δὲν ἔχει περιθώρια ἢ ἀπομόνωση.

Ἀξίζει ἐπίσης νὰ ὑπογραμμίσουμε και τὶς παρακάτω γραμμὲς: «Τὸ ζητούμενο ὅμως εἶναι πλέον τὸ προχώρημα σὲ ἀληθεῖς και φρέσκες συνθέσεις· ἀλλιῶς θὰ καθηλωθοῦμε σὲ μιὰ κηρυγματικὴ ὀρθοδοξοφιλία, ἀντὶ νὰ εἴμαστε μέτοχοι τῆς ζώσας Ὁρθοδοξίας». Ὑπάρχει πολὺ δίκιο και στὸν λόγο αὐτὸ και δὲν εἶναι καθόλου μακριὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Νομίζουμε ὅμως, πὼς κι ἐδῶ ὑπάρχει ἓνας φόβος, μὴ κεντριθοῦμε ἀπὸ τὸ κινηγητὸ τῆς πρωτοτυπίας, τὸ ὁποῖο δυστυχῶς καταντᾶ μανία κι ὀδηγεῖ σὲ πλάνη. Ἄς ἐπιτραπεῖ νὰ ποῦμε πὼς τὸ μέγα πρόβλημα ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ εἶναι πὼς ἀπουσιάζει τὸ βίωμα, τὸ ὁποῖο σαφῶς δημιουργεῖ πάντοτε τὴν καλλίστη ἀνανέωση.

Ὁ π. Γ. Φλωρόφσκυ εἶναι μιὰ μορφή ποὺ ζοῦσε κι ἔπασχε γιὰ τὸν Χριστὸ, τὴν Ἐκκλησία, τὸν ἀνθρώπο, τὸν κόσμο. Με βαρύτιμο ὄπλισμό τὴν κατοχὴ μιᾶς σπουδαίας παιδείας, με κόσμημά του τὴν ἀρετὴ και τὴ σοφία, με πίστη κι ἐλπίδα ἀγωνίσθηκε παντοιοτρόπως, κατὰ τὸν ἐπιτυχῆ ἀναλυτὴ τῆς σκέψεώς του G. Williams, νὰ ἐκχριστιανίσει τὴν κοινωνία και νὰ τὴν ἀπαγκιστρώσει ἀπὸ τὴν ἐκκοσμίκευση, τὴν ὀμαδοποίηση και τὴν ἀπομόνωση.

(Συνεχίζεται)

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Χάος και δημιουργικότητα

Μιά ποιμαντική σύσκεψη στην 'Ασσίζη

ΤΟΥ κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
'Επ. Καθηγητού του Πανεπιστημίου 'Αθηνών

Τα σεμινάρια

Ας αναφέρουμε με συντομία και τα σεμινάρια ή εργαστήρια που έλαβαν χώρα στα πλαίσια της συσκέψεως. Σημειώνοντας όλους τους τίτλους και σε παρένθεση τα ονόματα των οργανωτών θελήσαμε να δείξουμε τον πλούτο και την ποικιλία της επί μέρους θεματικής και του προβληματισμού της σύγχρονης ποιμαντικής πράξης.

α) 'Η ημέρα του άρρώστου: μιιά ημέρα για να έστιασθεϊ ή προσοχή των ισπανών ρωμαιοκαθολικών και της ισπανικής κοινωνίας στον κόσμο της φροντίδος για την υγεία (π. Jesus Herranz Conde, υπεύ-

θυνος της ποιμαντικής της υγείας στην Μαδρίτη· βλ. κλισέ στη διπλανή στήλη).

β) 'Από τὸ χάος στην τάξη με μικρά βήματα: μιιά συμβουλευτική οικογενείας προσανατολισμένη σε άνεύρεση λύσεων (Fride Hedman, διευθυντής του οικογενειοθεραπευτικού Κέντρου στην πόλη Borga της Φινλανδίας).

γ) Ποιμαντική συμπαράσταση από τηλεφώνου (Enno Selirano, από την πόλη Ταλίν της 'Εσθονίας).

δ) Τί να σημαίνει άραγε ή διήγηση περι Δημιουργίας; 'Η Δημιουργία ως στρατηγική για την αντιμετώπιση του χάους! 'Η ψυχολογική αφήγηση (Irene Bloomfield και Anne Mary Coate ψυχοθεραπεύτριες στο Λονδίνο). 'Αν ήθελα να αποδώσω την ουσία του σεμιναρίου με ένα επιγραμματικό τίτλο θά τον διαμόρφωνα ύποστηρίζοντας, ότι «ή όντογένεση έπαναλαμβάνει την κοσμογένεση».

ε) 'Ο ρόλος του συμβούλου σε ένα ολοκληρωμένο κοινοτικό πρόγραμμα για άνέργους που βρίσκονται εκτός έργασίας επί μακρό χρονικό διάστημα (άδελφή Αικατερίνη Sweeney, Μ. Βρετανία).

στ) 'Ομάδες άναθεωρήσεως ζωής ως μέθοδος άποκαταστάσεως της ψυχικής άνεραϊότητας για άνθρώπους τρίτης ήλικίας (Lauri Kruus, Espoo Φινλανδίας).

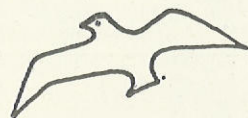
ζ) 'Η έκκοσμίκευση ως ένας άποχαιρετισμός στην παραδοσιακή πίστη και έκκλησία. Πρός μιιά νέα άντίληψη για την πίστη και τή γνώση με ιδιαίτερη έμφαση στο ποιμαντικό έργο και την ποιμαντική πολιτική (Dick Tieleman από τὸ Groningen της 'Ολλανδίας).

η) Μοντέλο έπεμβάσεως σε κρίσεις άφυσικές καταστροφές), έτσι όπως άναπτύχθηκε από τον Νοτιοαμερικανικό σύνδεσμο ποιμαντικής φροντίδος

Μικρό δείγμα από τὸ ύλικό που παρουσίασε ο εισηγητής του πρώτου σεμιναρίου για την «ημέρα του άρρώστου» στην Ισπανία (30 'Απριλίου 1989).

καὶ συμβουλευτικῆς (Jorge E. Maldonado, Ἴσημερινός, ὑπεύθυνος τοῦ Γραφείου Οἰκογενειακῆς Ἀγωγῆς στὸ Τμήμα ποῦ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐκπαίδευση, τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, Γενεύη).

θ) Ἦχος, φωνή, μουσικὴ σὲ σχέση μὲ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο (π. Giovanni Maria Rossi, μουσικός - μουσικοθεραπευτής).

ι) «Ἀληθεύοντες ἐν ἀγάπῃ». Κάριλ Γιάσπερς καὶ ποιμαντικὴ φροντίδα (Alastair V. Campbell, Ἐδιμβούργο Σκωτίας).

ια) Μέθοδοι ἀπολογισμοῦ ζωῆς στὴν συμβουλευτικὴ ποιμαντικὴ (Karl Heinz Ladenhauf, Graz, Αὐστρίας).

ιβ) Ἀντίστροφη μάθηση. Μιὰ ἀφηγηματικὴ μέθοδος γιὰ τὴν ποιμαντικὴ καὶ τὴν ἐκπαίδευση μὲ ἐφαρμογὲς στὴν ἐποπτεία καὶ τὴν ἐπιστήμη (Wiel Claesens καὶ Frans Andriessen, Ὀλλανδία).

ιγ) Pax et bonus μὲ ἀφορμὴ προσκυνηματικὰ ταξίδια τῶν Παπῶν (Josef Makselon, Κρακοβία Πολωνίας).

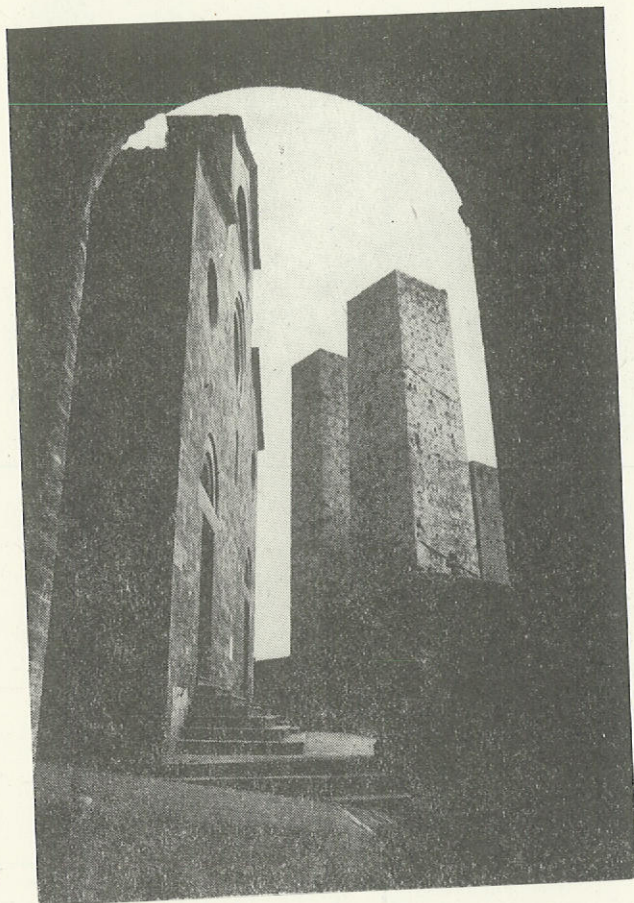
ιδ) Τὸ οἰκογενειοθεραπευτικὸ μοντέλο τοῦ Μιλάνου (Christina Koch, Μιλάνο).

ιε) Ὁρθόδοξη προσέγγιση τῆς ὑπερβάσεως τοῦ χάους (Ἀλέξανδρος Σταυρόπουλος· τὸ σεμινάριο ἔγινε ἐκτάκτως γιὰτὶ πολλοὶ ζήτησαν περαιτέρω ἐξηγήσεις καὶ συζήτηση ὕστερα ἀπὸ τὴν πρωινὴ ὁμιλία τοῦ εἰσηγητοῦ).

Συμμετοχὴ καὶ ἐκδηλώσεις

Στὴ σύσκεψη ἔλαβαν μέρος περὶ τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι σύνεδροι, ἀντιπρόσωποι τῶν τεσσάρων μεγάλων Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν καὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ποῦ προήρχοντο ἀπὸ εἴκοσι εὐρωπαϊκῆς χῶρες (Ἀν. καὶ Δ. Γερμανία, Ἀγγλία, Αὐστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Δανία, Ἑλβετία, Ἑλλάδα, Ἑσθονία, Ἱρλανδία, Ἰσπανία, Ἰταλία, Νορβηγία, Ὀλλανδία, Οὐγγαρία, Πολωνία, Σκωτία, Σουηδία, Τσεχοσλοβακία, Φινλανδία). Γιὰ πρώτη φορὰ ἐξάλου ἔγινε προσπάθεια οὐσιαστικῆς διευρύνσεως τῆς συσκέψεως μὲ προσκλήσεις πρὸς χῶρες λατινογενῶν γλωσσῶν (Γαλλία, Ἰταλία, Ἰσπανία, Ρωμανικὴ Ἑλβετία).

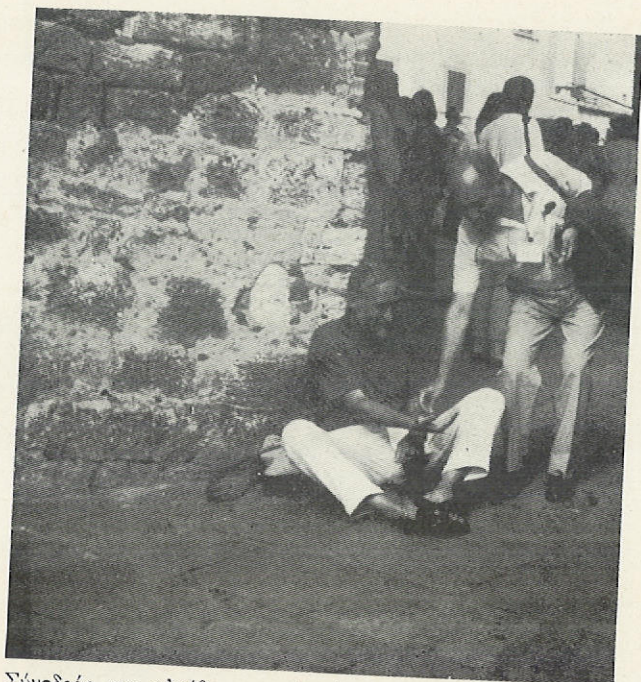
Προϋπόθεση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν συνέδρων

Σὰν Τζακκινιάνο: ἡ «ἐνοριακὴ ἐκκλησία».

ἦταν εἴτε νὰ ἐκπροσωποῦσαν ἐπίσημες ὀργανώσεις ἢ νὰ ἐργάζονταν σὲ ἐνοριακὸ ἢ ἄλλο ποιμαντικὸ πλαίσιο, συμβουλευτικὸ καὶ διδακτικὸ ἐπίπεδο. Ὁ γράφων εἶχε τὴν τιμὴ νὰ μεταβεῖ στὴ σύσκεψη μὲ ἐγκρίση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τis συνεδρίες παρακολούθησαν ἐπίσης ὡς παρατηρητὲς μέλη εἰδικῶν ποιμαντικῶν συνδέσμων ἀπὸ τὴν Αὐστραλία, Γκάνα, Η.Π.Α., Ἴσημερινό, Καναδᾶ, Νιγηρία, Φιλιππίνες καθὼς καὶ ἐκπρόσωπος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ σύσκεψη φιλοξενήθηκε πολὺ ἄνετα στὴν Cittadela, ποῦ εἶναι ἔδρα τῆς κοινότητος Pro Civitate Christiana, μιᾶς κοινότητος λαϊκῶν μὲ τὴν ὁποία συνεργάζονται καὶ μερικοὶ κληρικοί. Ἰδρύθηκε στὰ 1939 καὶ προσφέρει ἓνα κατάλληλο πλαίσιο γιὰ ἐμ-

Σύνεδρός τις «εκάθητο παρά την ὁδὸν προσαιτῶν» (πρβλ. Μάρκου ι' 46).

βάθυνση στὴν πίστη καὶ στὴν κλήση τοῦ Εὐαγγελίου στὸ σημερινὸ κόσμο. Ἡ Cittadela εἶναι ἓνα πλήρως ἐξοπλισμένο συγκρότημα ποὺ διαθέτει φιλοξενία, αἰθουσες γιὰ συνέδρια καὶ Κέντρο τεκμηριώσεως μαρτυριῶν ποὺ ἀφοροῦν στὸν Χριστὸ καὶ ἔγιναν κατὰ τὴν διάρκεια τῶν αἰῶνων στὴν τέχνη γενικῶς καὶ ἰδιαίτερα στὴν λογοτεχνία, τὴν μουσικὴ καὶ τὸν κινηματογράφο. Διαθέτει παρεκκλήσιο, βιβλιοθήκη, ἀναγνωστήριο, δισκοθήκη, πινακοθήκη σύγχρονης τέχνης, «φωτοθήκη» ἀρχαίας καὶ σύγχρονης εἰκονογραφικῆς τεκμηριώσεως, βιβλιοπωλεῖο. Ἡ ὁμάδα ὑποδοχῆς φρόντισε γιὰ τὴν ἀψογὴ ὀργάνωση καὶ ἐκτέλεση τοῦ προγράμματος τῆς συσκέψεως.

Στὴ διάρκεια τῆς Συσκέψεως οἱ σύνεδροι πέρα ἀπὸ τὸ κύριο μέρος τῶν ἐπιστημονικῶν εἰσηγήσεων, τῶν συζητήσεων, τῶν μικρῶν ὁμάδων καὶ τῶν ἐργαστηρίων ποὺ παρακολούθησαν, συμμετεῖχαν παράλληλα καὶ σὲ ἄλλες ἐκδηλώσεις ποὺ πλούτισαν τὶς ἐμπειρίες τους σὲ διαπροσωπικό, πνευματικό καὶ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς περιλαμβάνονταν ἓνας «θεραπευτικὸς» περίπατος περισυλλογῆς στὶς Ἐκκλησίες τῆς Ἀσσίζης, μιὰ σύντομη ἐκδρομὴ στὴν πόλη τῆς Σιένα καὶ τοῦ Σάν Τζιμινιάνο.

Ἡ Σιένα μεταξὺ ἄλλων εἶναι γνωστὴ γιὰ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ντούτσιο ντὶ Μπουονινσένια Μασσά (Παρθένος ἐν Δόξῃ μὲ τὸ Βρέφος, 1311), τὸ κυριότερο ἔργο τῆς sienέζικης ζωγραφικῆς ἔπου ἡ βυζαντινὴ παράδοση εἶναι ὀρατὴ στὴ σύνθεση ἢ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῶν μορφῶν⁴. Ὁ Σάν Τζιμινιάνο εἶναι γνω-

στός γιὰ τὴν «ἐνοριακὴ ἐκκλησία» καὶ τοὺς ὀχυρωματικούς πύργους του.

Μὲ μεγάλη ἐκπληξὴ στὴν πύλη ποὺ ὀδηγεῖ στὴν Πλατεῖα εἶδαμε ἓναν ἀπὸ τοὺς συνέδρους νὰ κάθεται ἐπαιτῶν θέλοντας προφανῶς νὰ μιμηθεῖ τὸ φραγκισκανικὸ πνεῦμα... Sancta simplicitas! Δὲν μπόρεσα ν' ἀντισταθῶ στὸν πειρασμὸ νὰ τοῦ ἐγχειρίσω ἓνα νόμισμα. Παρακείμενος φωτογράφος δὲν ἔχασε τὴν εὐκαιρία ν' ἀπαθανάτισε τὸ γεγονός.

Θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε ἐπίσης τὴν παρουσία στὴ σύσκεψη τῆς γνωστῆς Ἰταλίδας γραφίστριας καὶ ζωγράφου - τοπειογράφου Elena Mazzari, ἡ ὁποία καὶ παρουσίασε δώδεκα πίνακες ζωγραφικῆς γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς σύσκεψης. "Ένας ἀπ' αὐτοὺς, «Ἀπὸ τὸ χάος στὸν κόσμον» (1976), τυπωμένος σὲ σχῆμα ταχυδρομικοῦ δελταρίου μᾶς ὑποδεχόταν μὲ εὐχὲς ἐκ μέρους τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς στὰ δωμάτιά μας (τὸν δημοσιεύσαμε στὸ περασμένο τεῦχος).

Οἱ ἐντυπώσεις

Γενικά, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ σύνεδροι ἐμειναν ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὴ σύσκεψη καὶ ζήτησαν νὰ ἐπαναληφθεῖ μετὰ τέσσερα χρόνια ὅπως ἄλλωστε καὶ συνηθίζεται. Στὴν συνάντηση τῶν ἐθνικῶν ἀντιπροσώπων, οἱ ὁποῖοι καὶ συγκροτοῦν τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ Ποιμαντικῆς Φροντίδος καὶ Συμβουλευτικῆς, στὴν ὁποία συζητοῦνται καὶ ἀποφασίζονται τὰ τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου, τοῦ θέματος καὶ τῆς προετοιμασίας τῆς ἐπομένης συσκέψεως, ἀποφασίσαμε ἢ ἐπόμενη σύσκεψη νὰ γίνεῖ τὸ 1993 στὴν Οὐγγαρία. Ὁ ἀκριβὲς τόπος, ἢ ἡμερομηνία καὶ τὸ θέμα θὰ ἀποφασιστοῦν σὲ προσεχῆ συνάντηση τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὅπως διαπιστώνει ὁ ἀναγνώστης μας καὶ ἀπὸ τὶς δικές του παρατηρήσεις ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ παρόντος ἄρθρου, πολλὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν μεταβάλλει τὸ πεδίο ἢ καὶ τοὺς τρόπους τῆς ποιμαντικῆς παρέμβασης τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πολὺπλοκὴ ἐξάλλου φύση τῆς σημερινῆς κοινωνίας προσφέρει στοὺς ποιμένες νέες προκλήσεις. "Ὅλ' αὐτὰ προσκαλοῦν ὄλους μας νὰ σκεφθοῦμε πάλι καὶ πάλι τὸ χρέος μας γιὰ ὑπεύθυνη («ἐπαγγελματικὴ») κατάρτιση ὥστε νὰ εἴμαστε ἱκανοὶ ν' ἀνταποκριθοῦμε μὲ σωστὸ τρόπο στὰ ὑψηλὰ ποιμαντικά μας καθήκοντα («τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἐπαγγέλματος») (Γρηγόριος ὁ Θεολόγος).

4. Βλ. Ἰταλία, Βόρεια-Κεντρικὴ, Οἱ μπλε ὀδηγοί, Ἐκδ. Hachette-Γαλλελλῆς, χ.χ., σ. 1170. Γιὰ τὴν Μασσά, βλ. τὴ μονογραφία τοῦ Enzo Carli, La «Majesté» de Duccio, Φλωρεντία, Ἐκδ. I. F. I., 1982.

“ΥΠΕΡΑΓΟΡΑ ΘΡΗΣΚΕΙΑ,”

Τοῦ π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ
Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλολ., Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

3. Θεωρητικά πλαίσια τῆς «Νέας Ἐποχῆς».

Τὸ ρεῦμα τῆς New Age ἔχει γιὰ πατρίδα τὴν Καλιφόρνια. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκίνησε στὴ δεκαετία τοῦ 1970 καὶ ἀπλώθηκε σ' ὅλο τὸν κόσμο. Ὅπως ἀναφέραμε εἶναι μίγμα ἀποκρυφισμοῦ καὶ ἀσιατικῆς κοσμοθεωρίας, πού προσέλαβε πολλὰ στοιχεία ἀπὸ τὴν ὀνομαζόμενη «ἀνθρωπιστικὴ ψυχολογία» καὶ τὴν μοντέρνα θεωρία τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης.

Στὴν «ἀνθρωπιστικὴ ψυχολογία» δημιουργεῖται μιὰ πραγματικὴ «φάμπρικα συνειδήσεως» μὲ τὴν ἐπαγγελία πὺς εἰσερχόμαστε στὴν ἀποφασιστικὴ φάση τῆς ἐξέλιξως τῆς συνειδήσεως, στὸ «ἐξελικτικὸ ἄλμα», πού ὀδηγεῖ στὸν ὑπεράνθρωπο! Ἡ ἐξέλιξη τῆς συνειδήσεως προπαγανδίζεται ὅτι συντελεῖται μέσα ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη τῆς ὕλης καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ «ἀνθρωπιστικὴ ψυχολογία» ἀνέλαβε τώρα νὰ δημιουργήσει μιὰ δομὴ, πού ἀντιστοιχεῖ στὸν ἐγκέφαλό μας, ἓνα δίκτυο σὰν συλλογικὸ νευρικὸ σύστημα τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος. Ἔτσι μὲ τὶς κατάλληλες τεχνικὲς, ἢ «ἀτομικὴ ἐξέλιξη» ἐπενεργεῖται μὲσω τῆς «ἐνιαίας συνειδήσεως», ἢ τοῦ «ἐνοποιημένου πεδίου», ὅπως τὸ ὀνομάζει ὁ Μαχαρίσι, καὶ ὀδηγεῖ ὁλόκληρο τὸν κόσμο στὸ «ἐξελικτικὸ ἄλμα»!

Σὲ σχετικὸ κείμενο ἀναφέρεται: «Εἴμεθα νευρικὰ κύτταρα ἐνὸς σφαιρικοῦ ἐγκεφάλου ἐν ἐργηρόρει. Ἡ ὑπερπροσωπικὴ ψυχολογία γίνεται μόδα. Πρόκειται γιὰ τὸ ξεπέραςμα τῆς ταυτότητος τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ σῶμα του καὶ τὸ πνεῦμα του. Στόχος τῆς εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀληθινοῦ πυρῆνος τοῦ προσώπου, ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμο· ταξίδια σὲ ἄλλους μακρυνούς κόσμους καὶ διαστάσεις μποροῦν νὰ πραγματοποιηθοῦν. Οἱ μοντέρνοι ταξιδεῦντες εἶναι οἱ ὑπερπροσωπικοὶ ψυχολόγοι καὶ οἱ «θεραπευτὲς τῆς μετενσαρκώσεως»!

Στὸ «σύνδρομο» τῆς «Νέας Ἐποχῆς» ἀνήκουν καὶ ὅλες οἱ ομάδες τῆς λεγομένης «ψυχο-ἀγορᾶς», καθὼς καὶ ἡ ὅλη ἐκρηξὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἀποκρυφισμοῦ, καὶ κάποιες ομάδες τῆς σημερινῆς ἀπολιτιστικῆς σκηνῆς, ἀστρολογία, ὕπνωση, παραψυχολογία, Ζέν-Βουδδισμός, «θεραπεῖες-μετενσαρκώσεως», μαγικο-ἀποκρυφιστικὲς πρακτικὲς, ἢ πίστη σὲ μάγισσες, ὁ φεμινισμὸς σὲ συσχετισμὸ μὲ τὴν μυθολογία, ἢ ἀνατολικὴ πνευματικότητα καὶ ὁ μυστικισμὸς σὲ ὅλα τοῦ τὰ εἶδη, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μύθους τῶν Ἰνδιάνων μέχρι τὸ σύγχρονο σαμανισμὸ. Ὅλα αὐτὰ σχηματίζουν τὸ «σύνδρομο» τῆς «Νέας Ἐποχῆς».

Πρόκειται πράγματι γιὰ μιὰ «ἀπαλὴ συνωμοσία», κατὰ τὴν ἐκφραση τῆς Marilyn Ferguson, πού ξε-

κίνησε ἀπὸ τὴν Καλιφόρνια. Σ' αὐτὴν ἐνώθησαν πολλές τάσεις, σχολές, άτομα, μὲ σκοπὸ τὴν «προσωπικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταμόρφωση», τὴν πραγματοποίηση τοῦ ἀοράματος τῆς ἐποχῆς τοῦ ὕδροχρόου».

Ἀναφερόμενος σ' αὐτὸ τὸ θέμα ὁ G. Trevelyan ὑπογραμμίζει: «Ἡ διακήρυξη τῆς Νέας Ἐποχῆς ἐπεκτείνεται ὅλο καὶ περισσότερο σὲ κέντρα, σὲ ομάδες διαλογισμοῦ καὶ θεραπείας, σὲ συνέδρια καὶ διαλέξεις, σὲ μαθήματα γιόγκα, στὴν προσφορὰ μαθημάτων καὶ δραστηριοτήτων μὲσω τῶν μεγάλων σχολῶν ἐσωτερικιστικῆς γνώσεως, μὲ διεθνεῖς ἐπαφές, μὲ τὴν τάση ἐπὶ μέρους ἀτόμων γιὰ ἀνώτερη γνώση, μὲ βιβλία, δημοσιεύσεις καὶ μὲ τὶς καλὲς τέχνες. Παντοῦ ἀναπτύσσεται ἓνα τεράστιο πανόραμα ἀχρόνου γνώσεως. Αὐτὸ ἐμφανίζεται πράγματι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ὄντως σημαντικὰ φαινόμενα στὸ πνευματικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς μας» (G. Trevelyan, Eine Vision des New Age, Freiburg 1980, σ. 100).

θ) Δικτύωση τῆς New Age

Netzwerk (δίκτυο): αὐτὸ εἶναι ὅρος πού χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὴ νέα κίνηση, γιὰ νὰ δηλώσει πὺς ἀναφέρεται σὲ ὅλους τοὺς τομεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ «8 δυνάμεις» αὐτοῦ τοῦ «δικτύου» περιλαμβάνουν κατὰ ἓνα ἐντυπο τῆς New Age: 1) «Χειρῶνακτες - φιλόσοφοι», 2) «τράπεζα τοῦ Netzwerk», 3) «Ὀλικὴ ἱατρικὴ, θεραπευτικὴ», 4) «τελετουργικὸ, μουσικὴ, χορὸς, κίνηση», 5) «ὀργάνωση, Management», 6) «Δάσκαλοι», 7) «Πρεσβευταί, ἄνθρωποι τῶν μέσων ἐνημερώσεως, μορφωτικὲς τέχνες» καί, 8) «Ἀνοίγματα τοῦ κύκλου, ταχυδρόμοι» (Information übers Namenlose Netzwerk, σ. 38).

Πλήθος βιβλίων ἐτέθησαν στὴν κυκλοφορία: γιὰ τὴ συνείδηση καὶ τὴ νέα ἀντίληψη, γιὰ τὴ φύση καὶ τὸ περιβάλλον, γιὰ τὸ Ἐγώ, τὸ Ἔσθ καὶ τὴν κοινωνία, γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴ διατροφή. Ἐπίσης γιὰ παλαιὰς διδασκαλίας καὶ μύθους, πού προσφέρουν ἀνόημα στὴ ζωὴ. Ὅλα αὐτὰ διαφημίζονται ἐπὶ παραδείγματι στὸν ἐκδοτικὸ οἶκο «New Age, Modelle für Morgen» ἢ ἀκόμη στὸ «Esoterik, New Age» καὶ στὸ βιβλιοπωλεῖο Regenbogen (οὐράνιο τόξο) (Βιέννη): «Οἱ πνευματικὲς, οικονομικὲς καὶ κοινωνικὲς ἐξελίξεις τοῦ καιροῦ μας, πού ἐπισημαίνονται τὸ μέλλον, ἢ ἀλλαγὴ τῶν ἀξιών σὲ μιὰ νέα ὀλικὴ εἰκόνα τοῦ κόσμου καὶ σὲ γεμάτη νόημα ζωὴ στὴ Νέα Ἐποχὴ αὐτὸ προσδιορίζει τὰ θέματά μας σὲ γενικὸ πρίσμα»!

Στὰ βιβλιοπωλεῖα τῆς κινήσεως μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ ὕλικὸ γιὰ Ζέν, Ταό, Διαλογισμὸ, Ταρό, γιόγκα, Καβάλα, μαγεία, ἀστρολογία, μυστικισμὸ,

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΝ

Του Ἀρχιμ. κ. ΠΑΥΛΟΥ ΑΘΑΝΑΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἦρχισεν εἰς διεθνές ἐπίπεδον περισσότερο εἰδική καὶ ἐπισταμένη ἔρευνα τὰς τελευταίας δεκαετίας διὰ τὸν Ἑλληνο-Ὀρθόδοξον Βυζαντινὸν Πολιτισμὸν καὶ δι' ἄλλας αὐτοῦ τὰς ἐκπολιτιστικὰς ἐκφάνσεις. Εἰς τὸν πνευματικὸν τοῦτον καὶ ἀνώτερον Πολιτισμὸν ἀνακαλύπτονται ὅλον ἐν καὶ περισσότερο πολῦτιμοι μαργαρίται, οἱ ὅποιοι ἐπὶ αἰῶνας ἔμειναν ἀγνωστοί, τοῦλάχιστον ἀπὸ τὸν εὐρύτερον κόσμον.

Σήμερον οἱ ἐρευνηταὶ ἔβλου τοῦ κόσμου ἀξιολογοῦν καὶ ἐκτιμοῦν δεόντως τὸν πολιτισμὸν τοῦ Βυζαντίου μὲ τὸν ἔντονον θρησκευτικὸν χαρακτήρα. Μένουν δὲ ἐκθαμβοὶ ἀπὸ τὴν συμμετρίαν, τὴν κατάνυξιν καὶ τὴν ὠραιότητα, ποὺ ἀναδύονται ἀπὸ ἄλλας τὰς πτυχὰς του, μία τῶν ὁποίων εἶναι ἡ Ἀγιογραφία.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἀγιογραφία ἐκφράζει μὲ τὸν ἰδικὸν της, λίαν αἰσθητικὸν, τρόπον τὸν εἰς τὸν κόσμον ἀποκαλυπτόμενον Θεόν. Εὐρίσκει δὲ σήμερον πλήρη δικαίωσιν ὡς τέχνη Λειτουργική, Ἱερά καὶ Θεία τῆς Ὀρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ Σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς εἰδικὴν ἐγκύκλιον κατὰ τὸ ἔτος 1987, παράγραφον 13, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 1200 ἐτῶν ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀναφέρει διὰ τὴν Ὀρθόδοξον εἰκόνα: «Ὦντως ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Παράδοσις ἔχει ὀριστικῶς πρὸς τὴν πραγματικότητα τῆς εἰκόνας. Αὕτη διδάσκει τὴν ἀξίαν τῆς καλλιτεχνικῆς ἐκφράσεως τῆς Θείας Ἐνσαρκώσεως καὶ τοποθετεῖ θεολογικῶς τὴν εἰκόνα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Θείας Οἰκονομίας. Ἀποδίδει εἰς αὐτὴν ἰδιάζουσαν λειτουργικότητα ἐν συναρτήσει πρὸς ὅ,τι εἶναι ἔξοχον καὶ ὑπερβατὸν εἰς τὰς σχέσεις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ἀναγνωρίζει τὴν πνευματικὴν ὠφελιμότητα τῆς

εἰκόνας εἰς τὴν ζωὴν τῶν χριστιανῶν, ὡς «βίβλου τῶν ἀγγραμμάτων», κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, λέγοντος ὅτι «ὅσπερ τοῖς γράμμασι μεμνημένοι ἡ βίβλος, τοῦτο καὶ τοῖς ἀγγραμμάτοις ἡ εἰκὼν καὶ ὅπερ τῇ ἀκοῇ ὁ λόγος, τοῦτο τῇ ὁράσει ἡ εἰκὼν νοητῶς δὲ αὐτῇ ἐνοούμεθα».

Ἄλλ' ἡ ἐκκλησιολογικὴ σπουδαιότης τῆς Ὀρθόδοξου Εἰκόνας χωρεῖ πέραν τούτων. Δι' αὐτῆς προβάλλεται ἡ θεοφαντορικὴ παρουσία τῆς ὑποστάσεως τοῦ εἰκονιζομένου, ἡ ὁποία καὶ παραμερίζει, ἡ τοῦλάχιστον θέτει ὑπὸ σκιά, πάντα τὰ ἄμεσα ἐξωτερικὰ ἢ ἱστορικὰ συμφραζόμενα, ἀπὸ τὰ ὅποια... κρατεῖ μόνον τὰ... ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἱστορικότητος ἐνὸς γεγονότος ἢ τῆς πνευματικότητος τοῦ προσώπου ἐνὸς ἁγίου. Πάντα δὲ ταῦτα... ἀνήκουν εἰς τὸν χῶρον τοῦ οὐρανοῦ μᾶλλον παρὰ εἰς τὸ φυσικὸν περιβάλλον». Τέλος ἡ παρουσία τῆς εἰκόνας ἐντὸς τοῦ Ναοῦ «εἶναι ἡ ἐν πάσῃ στιγμῇ τοῦ χρόνου πρᾶγμα τῶς τοῦ μυστηρίου τῆς λατρευούσης τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν κοινωνίας τῶν ἁγίων...».

Θαυμασίως καὶ ὀρθόδοξως ἐρμηνεύει τὸ πνεῦμα τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου περὶ τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων ἡ ὡς ἄνω Συνοδικὴ καὶ Πατριαρχικὴ Ἐγκύκλιος.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἀγιογραφία στέφεται ἀπὸ τὴν Θεῖαν Δόξαν, ἣν ὑμνεῖ μὲ τὸν ἰδικὸν της τρόπον. Τὸ κάλλος αὐτῆς δὲν ἀπαιτεῖ γῆινον μέτρον διὰ ἀξιολόγησιν. Τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ ἔκφρασις τῆς Ὀρθόδοξου Εἰκόνας εἶναι σημεῖον καὶ ἐπιχείρημα τῆς ἐν τῷ κόσμῳ παρουσίας καὶ ἀληθείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ Βυζαντινὴ εἰκὼν ἀξιολογεῖται μὲ τὸ περιεχόμενον, ὅπερ ἐκφράζει. Ἡ ὠραιότης αὐτῆς ἐγκτεται εἰς τὸ ὅτι ἔχει ξεπεράσει κάθε ἄλλην ἀνθρωπίνην τέχνην. Ἐκφράζει τὸ ἐπέκεινα, τὸ ἄπειρον, τὸ Θεῖον. Αὐτὰ

διατροφή, θεραπευτικὴ... ἐνῶ τὰ περιοδικὰ της διαφημίζουν κάθε τι ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἀποκριφισμὸ, στὴ μαγεία, στὶς ἀσιατικὰς θρησκείας...

Ἡ νέα κίνηση χρησιμοποιοῖ τὴ μουσικὴ, ὅχι μόνον μὲ τὸ κείμενο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ εἶδος τῆς μουσικῆς· τὸ χορδὸν, ἀκόμη καὶ προγράμματα τσίρκου, ὅπου οἱ θεατὲς εἰσάγονται στὴν «ἀτμόσφαιρα τῆς New Age» μὲ τὸ ὀνομαζόμενον «τσίρκο ἐμπειριῶν». Ἡ New Age - σκέψη ἐκδηλώνεται μὲ χίλιους τρόπους, γι' αὐτὸ καὶ κάνουμε λόγο γιὰ τὸ «σύνδρομο τῆς Νέας Ἐποχῆς».

Στὴ χώρα μας ἀπλώνει τὰ πλοκάμια της παντοῦ· μόνον ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχει ἐπισημανθεῖ. Εἶναι τόσο ὑπουλῆ, ὥστε βρίσκεται ἴσως μέσα στὸ σπίτι μας, χωρὶς νὰ τὴν ἔχουμε ἀντιληφθεῖ ἢ νὰ νομίζουμε πὺς ἄλλα βαδίζουν κανονικά. Γιατὶ τὸ σύστημά της δὲν ἀποβλέπει στὴν ἀπ' εὐθείας ἀντιπαράθεσιν, στὸ

φανερὸ διωγμὸ, ἀλλὰ στὴ διάβρωσιν, στὴν ἐξάπλωσίν της μαζί μὲ τὶς δικές μας σκέψεις, μέσα ἀπὸ τὶς δικές μας δομές!

Ἄλλὰ καὶ οἱ ομάδες ποὺ δροῦν στὴ Δύση δραστηριοποιοῦνται καὶ στὴ χώρα μας. Στὴν ἀρχὴ ἴσως μὲ μικρὰς ἀγγελίες στὶς ἐφημερίδες καὶ στὴ συνέχεια μὲ «μαθήματα» ἀλληλογραφίας. Σὲ κάποια στιγμή ὀργανώνεται μιὰ διάλεξι ἀπὸ κάποιο παρόμοιο φορέα ἢ ἀπὸ ἐπὶ μέρος ἐνδιαφερομένους· ὁ γκουροῦ ἢ ὁ Λάμα, ὁ «μεσσίας» ἢ ὁ «θεραπευτὴς» καὶ «ἱεραπόστολος» τῆς New Age καταφθάνει στὴν Ἀθήνα γιὰ μερικὰς ἡμέρας καὶ προσφέρει «πλούσιες εὐλογίες» ἀπὸ κάποιο πολυτελὲς ξενοδοχεῖο, μιὰ συνέλευσι Τύπου, κάποια ἐκπομπὴ ἢ καὶ μιὰ διάλεξι. Στὸ ἐπόμενο ταξίδι του ἀναλαμβάνει πλέον νὰ ὀργανώσει τοὺς προσηλύτους· ἕνα ἀκόμη κέντρο ἀνοίγει καὶ προχωρεῖ γιὰ παραρτήματα στὴν ἐπαρχία.

τά στοιχεῖα - χαρακτηριστικά τῆς Ὀρθοδόξου Ἀγιογραφίας ἀπαιτοῦν διὰ τὴν ἀναγνώρισίν των εὐγένειαν καὶ ὀριμότητα ψυχῆς.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἀγιογραφία, τέχνη πνευματικῆ καὶ ἀκροτάτης αἰσθητικῆς, παριστᾷ τὰ εἰκονιζόμενα θέματα μεῖν ἰδιαιτέρως αἰσθητικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν τρόπον καὶ γεννᾷ τὴν θρησκευτικὴν κατάνυξιν εἰς τὴν ψυχὴν ἐκάστου. Ἡ Ἀγιογραφία, ὡς τέχνη ἐκκλησιολογική, ἀναλύει ἐποπτικῶς τὰ δόγματα, τὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ τὰ διάφορα θέματα τῆς Βίβλου, Παλαιᾶς τε καὶ Καινῆς Διαθήκης, ὡς, ἐπίσης, καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως. Ἡ εἰκὼν εἶναι ἡ «βίβλος τῶν ἀγραμμάτων», ὅπου ἕκαστος δύναται, ἀκόμη καὶ ὁ μὴ γνωρίζων ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ν' ἀντιληφθῆ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σημασίαν οἰουδήποτε θρησκευτικοῦ θέματος, παρατηρῶν τὴν ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ ἀπεικονισίν του.

Σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἱερᾷ τέχνῃ κατέχει ἡ «Γέννησις» τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν ἄλλον μεγάλον σταθμὸν, μετὰ τὴν «Σταύρωσιν» καὶ τὴν «Ἀνάστασιν», τοῦ ἐπιγείου ἔργου τοῦ Θεανθρώπου.

Ἐν τοῖς ἐπομένοις ἀναλύομεν τὴν Βυζαντινὴν Παράστασιν τῆς «Γεννήσεως», ἐρμηνεύοντες συγχρόνως τὸ ἐκκλησιολογικὸν καὶ θεολογικὸν αὐτῆς περιεχόμενον. Ἡ μελέτη δὲν ὑπεισέρχεται εἰς πολλὰς λεπτομερείας, ἀλλὰ ἐρευνᾷ τὸ θέμα «Ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ἀγιογραφίαν», εἰς γενικὰ πλαίσια, ὡς τοῦτο διεμορφώθη εἰς τὴν Ἀγιογραφίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν Ἑλλαδικὸν χώρον. Εἰς τὸ τέλος προστίθεται εἰδικὸν κεφάλαιον, ἀναφερόμενον εἰς τὸν θεολογικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐν Βηθλεὲμ συντελεσθέντος Θείου Μυστηρίου τῆς «Ἐνσαρκώσεως».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ἡ πρωτοχριστιανικὴ ἐποχὴ δὲν παρουσιάζει εἰκόνας μετὰ τὴν μορφήν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ χριστιανικὴ εἰκὼν, ὡς γνωρίζομεν αὐτὴν σήμερον, εἶναι ἀποτέλεσμα μακρᾶς ἱστορικῆς ἐξελιξέως τῶν πρωτοχριστιανικῶν συμβόλων, τὰ ὁποῖα ἀλληγορικῶς παρίστανον τὸν Κύριον, ὡς π.χ. ὁ Ἰχθύς, ὁ Ἀμνός, ὁ Καλὸς Ποιμὴν¹ κ.ἄ. Εὐνόητον εἶναι τὸ γεγονός, διατι ἐπεκράτησαν τὰ σύμβολα εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Τὰ σύμβολα ἦσαν εἰς καλὸς καὶ πρακτικὸς τρόπος ἐκφράσεως ὀρισμένων διδασκαλιῶν τῆς Ἐκκλησίας εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν αὕτη ἀντιμετώπιζε τὴν θύελλαν τῶν διωγμῶν. Οὕτως ἡ πρωτοχριστιανικὴ τέχνη εὗρε διέξοδον εἰς τὰ σύμβολα, ἀπλὰ ἀρχικῶς, περισσότερον ἐκφραστικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ μεταγενεστέρως. Τὰ σύμβολα ἐπικρατοῦν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν ζωγραφικὴν ἕως τὸν 5ον αἰῶνα, ἀπαντῶνται δὲ σποραδικῶς ἕως καὶ τὸν 7ον. Μετὰ τὴν νομικὴν κατοχύρωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν διὰ τοῦ Διατάγματος τῶν Μεδιολάνων, ἤρχισαν καὶ

αἱ πρῶται προσπάθειαι ἀγιογραφικῆς παραστάσεως τῆς μορφῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐγενικεύθησαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος καὶ ἐνετύθεν. Ἡ «Εἰκονομαχία» ἔφερον μικρὰν ἀναστολὴν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Μετὰ δὲ τὴν παρέλευσιν αὐτῆς, τὸν 8ον αἰῶνα, ἔχομεν πλῆθος ἱερῶν εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἱστορικὴ διέλευσις ἀπὸ τὰ σύμβολα εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ πραγματικὴν μορφήν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἀγγίων εἰς τὰς Ἱερὰς Εἰκόνας συνετελέσθη διὰ τοῦ 82 ἱεροῦ κανόνος τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καθορίζοντος τὴν ἐκκλησιολογικὴν σημασίαν καὶ ὠφελιμότητα τῶν Ἱερῶν Εἰκόνων: «Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους, καὶ τὰς σικίας, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα, τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν, καὶ τὴν ἀληθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι... κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα - μορφήν - ἐκφρασιν καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι ὀρίζομεν...» Ὁ Κανὼν ἦνοιξεν τὴν ὁδὸν διὰ τὴν ἐλευθέραν πλέον ἀναπαράστασιν τῆς μορφῆς τοῦ Θεανθρώπου εἰς τὰς εἰκόνας, ὡς ἀκριβῶς ἀναφέρει καὶ ἡ ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω κανόνος, «... τοὺς μὲν τύπους, καὶ τὰς σικίας, τιμῶμεν ὡς σύμβολα τῆς ἀληθείας... κατατιμῶμεν δὲ τὴν χάριν... καὶ ὀρίζομεν... κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα ἀναστηλοῦσθαι αὐτὸν - τὸν Κύριον - ἐν εἰκόσιν, ἵνα οὕτω κατανοοῦμεν τὴν συγκατάβασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου...»². Καὶ ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, τερματίσασα τὴν «Εἰκονομαχίαν», καθώρισεν πλέον ὀριστικῶς τὴν χρῆσιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐκτοτε ἡ Ἀγιογραφία ἔχει ἀνοδικὴν πορείαν. Ἀπ' αὐτὴν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λείψῃ καὶ ἡ παράστασις τῆς Γεννήσεως.

Ἡ Γέννησις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ θέλγει κάθε χριστιανικὴν ψυχὴν. Τὸ Μέγα Γεγονός τῆς Ἐνανθρώπεσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔχει ὅλως ἰδιαιτέραν θεολογικὴν σημασίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Γέννησις εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον προσφιλεῖς παραστάσεις εἰς τὴν Ἀγιογραφίαν. Καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν. Αὕτη εἶναι κορυφαία ἑορτὴ μετὰ τὴν Σταύρωσιν καὶ τὸ Πάσχα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δὲν θὰ ἤδύνατο νὰ μὴ κατέχη κεντρικὴν θέσιν τὸ θέμα αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἀγιογραφίαν. Δικαίως δὲ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀποκαλεῖ τὴν ἑορτὴν τῆς Γεννήσεως «Μητρόπολιν πασῶν τῶν ἑορτῶν»³. Καὶ εἶναι. Ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ῥέουν εἰς τὸν κόσμον ἡ πληθὺς τῶν χαρισμάτων, ὁ Ἁγιασμός καὶ ἡ Χάρις, οἱ κρουνοὶ τῆς Θείας Φιλανθρωπίας. Ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα προβάλλει ἡ Θεία Μορφή τοῦ Θεανθρώπου, τοῦ «δι' ἡμᾶς ἐγεννήθη...» Τὸ θέμα τοῦτο τῆς Γεννήσεως θ' ἀξιολογήσωμεν εἰς τὴν παρούσαν σύντομον μελέτην, ὡς διεμορφώθη εἰς τὴν Ἀγιογραφίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. (Συνεχίζεται)

2. Γ.Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν ἱερῶν εἰκόνων καὶ ἱερῶν Κανόνων - Ἀθήνησι, 1852.

3. Migne P. G. 49,351.

1. Πρβλ. Γ. Σωτηρίου, «Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ», ἐν Ἀθήναις 1914, σελ. 115.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΨΑΛΜΩΔΙΑ ΣΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟ ΝΑΟ Κ/ΠΟΛΕΩΣ (*)

Του Πρωτοπρ. κ. ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΦΑΡΑΣΟΓΛΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

(Άρχων Λαμπαδάριος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ
Ἐκκλησίας)

Ὁ Βασίλειος Ἐμμανουηλίδης γεννήθηκε στὴ Χρυσούπολη τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ ἔτος 1932 καὶ εἶναι μαθητῆς τοῦ Θεοσύβουλου Στανίτσα. Ἀπόφοιτος τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1952-1953 καὶ τοῦ Ὡδείου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Τμήματος τῆς Τουρκικῆς μουσικῆς, φοιτήσας συγχρόνως ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν, τυγχάνει ἐκπαιδευτικὸς τὸ ἐπάγγελμα.

Ἐψάλλε σὲ διάφορους ναοὺς τῆς Πόλης, στὸν Προφήτη Ἡλία στὸ Σκούταρι, στοὺς Ἁγίους Θεοδώρους στὴ Βλάγκα, στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τῶν Χίων στὸ Γαλατᾶ, στὴν Ἁγία Εὐφημία στὸ Καδήκιοϊ, στὸν Καθεδρικό Ναὸ Παναγίας στὸ Πέραν ὡς ἀριστερὸς χοράρχης, στὴν Ἁγία Τριάδα τοῦ Πέραν ὡς δεξιὸς χοράρχης καὶ τέλος κλήθηκε στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ ἔξωθεν, ὡς ὁ καταλληλότερος γιὰ τὴν κενωθεῖσα θέση τοῦ Λαμπαδάρου μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ Ἐλευθέρου Γεωργιάδη τὸ ἔτος 1978.

Ὡς Λαμπαδάριος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας λαμβάνει μέρος καὶ ἀκούεται στὸ ἄλμπουμ τῶν δίσκων: α) «Γὰ Πάθη τὰ Σεπτὰ», β) «Ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος καὶ ἡ Σταυροπροσκύνηση» καὶ γ) «Τὸ Δωδεκαήμερον», ποὺ κυκλοφόρησαν κατὰ τὸ ἔτος 1981 καὶ ἔξις ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ Πολιτιστικὸ Κέντρο Λονδίνου στὴν Ἀθήνα μετὰ ζωντανὴ ἠχογράφηση στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ.

Ὁ Βασίλειος Ἐμμανουηλίδης ἀπὸ παιδὶ ἀφοσιωμένος στὸ ἀναλόγιο, βαθὺς γνώστης τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ πιστὸς τηρητῆς τῆς πατριαρχικῆς παραδόσεως τιμᾷ ἐπάξια τὸ στασίδι τοῦ Λαμπαδάρου τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ μετὰ τὴν γλυκεῖα καὶ εὐστροφὴ φωνή του μιμούμενος εἰς πολλὰ σημεῖα τὸ δάσκαλό του καὶ εἶναι ὁ συνεχιστῆς τοῦ γνήσιου Πατριαρχικοῦ ὕφους.

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΣΙΝΑΡΑΣ

(Ἐφημέριος τοῦ Πάνσεπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ)

Ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Παναγιώτης Τσινάρας γεννήθηκε στὸ Νεοχώρι τῆς Χιλιῆς Μαύρης θαλάσσης τῆς Ἐπαρχίας Χαλκηδόνος τὸ ἔτος 1915. Ἀργότερα μετὰ τὴν μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἦλθε στὸ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 317 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 14 τεύχους.

Ἀγκυροχώρι (Τσεγκέκιοϊ) τῆς Πόλης. Εἶναι ἀριστοῦχος ἀπόφοιτος τοῦ Ζωγραφείου Γυμνασίου καὶ τοῦ Τουρκικοῦ Κρατικοῦ Ὡδείου, ὅπου παρεκολούθησε μαθήματα μιᾶ δεκαετίας τῆς Κλασσικῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Τουρκικῆς Μουσικῆς. Δίδαξε δὲ ὡς καθηγητῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Μουσικῆς στὸ Ἰωακείμιο Παρθεναγωγεῖο κατὰ τὰ ἔτη 1962-64. Πολὺ μικρὸς ἀνέβηκε στὸ ἀναλόγιο καὶ μαθήτευσε σὺν κωνοάρχῃς κατὰ τὸ Βασίλειο Ὀνούφριάδη στὴν Παναγία τοῦ Πέραν καὶ ἐπειτα σὺν Ἀ' Δομéstιχος κοντὰ στὸ Γιάγγο Βασιλιάδη στὴν Ἁγία Τριάδα τοῦ Πέραν καὶ στὸ διάδοχό του Ἀλέξανδρο Κεχαγιόπουλο. Ἀλλὰ ζηλωτῆς τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ὅπως ἦταν παρακολουθοῦσε ἀπὸ κοντὰ τὸν Ἰάκωβο Ναυπλιώτη, τὸν Εὐστάθιο Βιγγόπουλο, τὸν Κωνσταντῖνο Πρέγγο, τὸ Θεοσύβουλο Στανίτσα, τὸ Νικόλαο Ραιδεστηνό, τὸ Θεοδόσιο Γεωργιάδη, τὸν Ἰωάννη Παλάση, τὸν Ἀντόνιο Σύρκα, τὸν Ἀγγελὸ Χρηστίδη καὶ τὸ Μιχαὴλ Χατζηθαθανασίου ἀπὸ τὸν ὁποῖο πῆρε ἰδιαίτερα μαθήματα ἐκτελέσεως καὶ θεωρίας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

Ὁ Παναγιώτης Τσινάρας τὸ ἔτος 1947 χειροτονεῖται Διάκονος καὶ ὑπηρετεῖ τὴν Ἐκκλησία ὡς καλλίφωνος κληρικὸς στὸν Ἅγιο Νικόλαο Γαλατᾶ, στὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου στὸ Πέραν καὶ στὸν Ἅγιο Δημήτριον στὰ Ταταῦλα, προσφέροντας συγχρόνως καὶ ὑπηρεσίες Γραμματέως καὶ ἐνδιαφερόμενος στὶς δραστηριότητες τῶν Κοινοτήτων στὰ Συσσίτια, στὰ Κατηχητικά, ἀλλὰ πρὸ πάντων στὴν ὀργάνωση μεγάλων χορωδιῶν τῶν ἑκατὸ προσώπων καὶ ἄνω.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας ἀναγνωρίζοντας τὴν ἱκανότητά του, τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν προσήλωσή του στὸ καθήκον καθὼς καὶ τὴν καλλιφωνία του τὸ ἔτος 1964 τὸν προσλαμβάνει στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ ὡς Διάκονο τῆς Σεραῶς καὶ τοῦ ἀναθέτει τὴν θέση τοῦ Λαμπαδάρου¹⁴⁶, τὴν ὁποία καλύπτει μέχρι τῆς προσλήψεως τοῦ Ἐλευθέρου Γεωργιάδη τὸ ἔτος 1968, κατὰ τὸ ὁποῖο χειροτονεῖται ἱερεὺς καὶ ἀναλαμβάνει καθήκοντα Ἐφημερίου τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ.

Ὁ Πρωτοπ. Παναγιώτης Τσινάρας εἶναι ὑψίφωνος καὶ καλλίφωνος, ἐκτελεστῆς τοῦ Πατριαρχικοῦ ὕφους, προσέφερε δὲ τὸν ἑαυτὸ του στὸ ἱερὸ θυ-

146. Στὸν Λαμπαδάρου Νικόλαο Δανηλιδὴ τὸ ἔτος 1964 ἀνετέθη νὰ ψάλλει στὴ θέση τοῦ Ἄρχοντος Πρωτοψάλτη Θεοσύβουλου Στανίτσα, ὁ ὁποῖος ἀπηλλάθη ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση λόγω τῶν γνωστῶν ἀπελάσεων γιὰ τὸ Κυπριακό. Μετὰ τὸν αἰφνίδιο θάνατο τοῦ Ν. Δανηλιδὴ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1965, διορίζεται τὸ Μάρτιον τοῦ ἴδιου ἔτους Πρωτοψάλτης ὁ Βασίλειος Νικολαΐδης.

σιαστήριο για να αναπέμψει ύμνους και δοξολογίες στον Κύριο τῆς δόξης με τὰ ἀδοθέντα εἰς αὐτὸν τάλαντα».

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΑΣΤΕΡΗΣ

(Ἄρχων Πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας)

Ὁ Λεωνίδας Ἀστέρης γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ ἔτος 1935. Σὰν καλλιφώνος πού ἦταν διακρίθηκε ἀπὸ πολὺ μικρὸς πάνω στὸ ἀναλόγιο πρῶτα ὡς κανονάρχης καὶ ἔπειτα ὡς ἱεροψάλτης. Ἄκουσε τοὺς μεγάλους Πρωτοψάλτες τῆς ἐποχῆς του Πρίγγο, Στανίτσα, Νικολαΐδη, Μαγούρη. Ἐψάλλε σὲ διάφορους κεντρικούς ναοὺς τῆς Πόλης, ὅπως π.χ. στοὺς Ἁγίους Θεοδώρους Βλάχας, στὸν Ἅγιο Δημήτριο καὶ τὴν Παναγία Πριγκήπου, στὸν Ἅγιο Δημήτριο στὰ Ταταῦλα κ.ά.

Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἄρχοντα Πρωτοψάλτη Βασιλείου Νικολαΐδη, ἐκλήθη νὰ ἀναλάβει τὴν θέση του καὶ σήμερα ἐπάξια κατέχει τὴν τιμημένη αὐτὴ θέση τῶν προκατόχων του μετὰ τὸ μεγάλο πρεπο ὕφος του καὶ τὴν προσαρμογὴ του, στὴν ψαλτική παράδοση τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Γνώστης καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς Τουρκικῆς κλασσικῆς Μουσικῆς ξέρει νὰ ξεχωρίζει ὅταν ψάλλει τὸ ὕφος καὶ τὸ ἦθος τῆς κάθε μουσικῆς.

Ὁ Λεωνίδας Ἀστέρης «ἐδίδαξε ἐκ χοροῦ Ἱεροψαλτῶν καὶ ἔψαλλε»¹⁴⁷ τὸ Σῦμβολο τῆς Πίστεως μας, τὸ ὁποῖο μελοποίησε ὁ Μητροπολίτης Πέργης Εὐάγγελος, στὴν ἐπίσημη πατριαρχικὴ λειτουργία τῆς 1600ῆς ἐπετείου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, στὸν πατριαρχικὸ ναό.

* * *

Τέλος, στὸν Παραστατικὸ Πίνακα, πού περιλαμβάνεται στὸ βιβλίο τοῦ Παναγιώτη Ἀντωνέλλη «Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ» ἀναφέρονται στὸν Κ' αἰῶνα στὸν Πατριαρχικὸ Ναό:

Α' Δομέστιχοι, οἱ:

- Δημήτριος Φωκαεὺς (1911-1915)
- Νικόλαος Μαυρόπουλος (1916-1917)
- Δημήτριος Καραγιαννόπουλος (1917-1919)
- Χαρίλαος Φιλανθίδης (1919-1923)
- Ἄγγελος Βουδούρης (1924-1927)
- Ἀναστάσιος Μιχαηλίδης (1928-1947)¹⁴⁸
- Ἰωάννης Χαριατίδης (1964...). Καί,

147. Εὐαγγέλου Γαλάνη (Μητροπολίτου Πέργης), Τὸ Σῦμβολο τῆς Πίστεως, Φυλλάδιον, Κωνσταντινούπολις, σελ. 7.

148. Παναγιώτου Ἀντωνέλλη, Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ, Ἀθήναι 1956, Παραστατικὸς Πίναξ, σελ. 144.

Β' Δομέστιχοι, οἱ:

- Πρόδρομος Τοπάλογλου (1931-1938)
- Δημήτριος Μαγούρης (1.3.1938-31.12.1938)
- Νικόλαος Συμεωνίδης (1939-1946)
- Γεώργιος Μαυράκης (1947-1948)
- Νικόλαος Τόλλαρς (1949-1950)
- Ἀνδρέας Πετρόχειλος (1951-1954)¹⁴⁸
- Δημοσθένης Παϊκόπουλος (1954-1960)
- Νικόλαος Δικαστόπουλος (1964-1982)

«Εὐτυχὲς εἶναι» γράφει στὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Συλλόγου Φίλων Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὁ Πρωτοπρεσβύτερος Νικόλαος Ἰωσηφίδης, ὅτι «εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς Πρωτοψάλται τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἕτεροι διακεκριμένοι μουσικοδιδασκαλοὶ ἐκ τῆς Βασιλευούσης μεταναστεύσαντες, μετῆλαμπάδευσαν τὸ ἱερὸν πῦρ καὶ τὴν φλόγα τοῦ Πατριαρχικοῦ ὕφους εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπιτυχόντες νὰ δημιουργήσουν δι' ἀνταξίων διαδόχων πλείονας σχολὰς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, εἰς βαθμὸν ὥστε ἡ χώρα μας σήμερον νὰ καυχᾶται ὅτι εἶναι ὁ θεματοφύλαξ τῆς ἱερᾶς αὐτῆς παρακαταθήκης»¹⁴⁹.

Καὶ τελειώνουμε τὸ κεφάλαιο πρωτοψάλτες, λαμπαδάριοι καὶ δομέστιχοι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ναοῦ στὸν Κ' αἰῶνα, μετὰ τὴν ὁμολογία τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου καὶ πάλι Νικόλαου Ἰωσηφίδη: «Ἡμεῖς οἱ νεώτεροι θαυμασταὶ καὶ συνεχισταὶ τῆς παραδόσεως, λάτρεις καὶ προσκυνηταὶ τῆς πατρώας καὶ ἀθανάτου Βυζαντινῆς Μουσικῆς, εὐγνωμονοῦντες καὶ τιμῶντες τὴν μνήμην τῶν μεγάλων Ἐκκλησιαστικῶν ὕμνωδῶν καὶ ὕμνογράφων, ἀποτίομεν ἀπαξ ἔτι ἐλάχιστον φόρον τιμῆς καὶ διαδηλοῦμεν, ὅτι, αἰσθανόμενοι τὴν βαρυτάτην εὐθύνην, ἣν ἔχομεν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος πρὸς τὸ παρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος πρὸς τὸ μέλλον, θὰ παραμείνωμεν πιστοὶ καὶ ἀφοσιωμένοι φορεῖς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ἀποσκοποῦντες εἰς τὴν ὅσον τὸ δυνατόν διάδοσιν αὐτῆς μετὰ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν διαδόχων τῆς ἡμετέρας γενεᾶς»¹⁴⁹.

(Τέλος)

149. Νικολάου Ἰωσηφίδου (Πρωτοπρεσβυτέρου), Οἱ μουσικὸι χοροὶ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, εἰς Ἐπετηρίδα τοῦ Συλλόγου Φίλων Βυζαντινῆς Μουσικῆς, Ἀθήναι 1970, σελ. 123-124.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Ἀνακοινοῦται ὅτι, εἰς τὸ ψηφοδέλτιον τῶν ἀρχαιρεσιῶν τοῦ Ι.Σ.Κ.Ε. πού θὰ γίνουσι τὴν 23-11-1989, ἐκ παραδρομῆς τὸ ἐπώνυμο τοῦ ὑποψηφίου Ἱερέως Κερμελῆ Εὐθυμίου ἀνεγράφη Κερμεζῆς, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Κερμελῆς.

Ἀθήναι, 31.10.1989 (Ἐκ τοῦ Ι.Σ.Κ.Ε.)

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Διανυκτερεύοντα... βιβλιοπωλεία!

ΑΝ ΕΙΝΑΙ δυνατόν!.. Υπάρχουν διανυκτερεύοντα... βιβλιοπωλεία στην Ίταλία (Ρώμη, Μπολόνια, Μιλάνο, κ.ά.) γι' αυτούς που τους αρέσει το διάβασμα τη νύχτα! Τήν ειδηση δίνει εφημερίδα της Μπολόνια, η οποία και δημοσιεύει στήλη με άρθρους τηλεφώνων, πρώτης ανάγκης, ανάμεσα στους όποιους και διανυκτερεύοντα βιβλιοπωλεία.

Βέβαια στην Ελλάδα θά 'ταν υπερβολή ή εφαρμογή του ιταλικού μέτρου. Γιατί απλούστατα — αν πάρουμε υπόψη την αναγνωστική μανία των Ελλήνων — αν την ημέρα κάποιος βιβλιοπώλης χτυπάνε μύγες, τη νύχτα θά χτυπάνε κοουρούπια!

Ζητούμε συγγνώμη από τον αναγνώστη για το καυστικό χιούμορ, αλλά η πραγματικότητα είναι αυτή. Ποιός, τί φταίει;

Ο καθένας ως προβληματιστεί...

Ουαί... ημίν!

ΑΣ ΜΗ ΚΡΥΒΟΜΑΣΤΕ. Δεν είναι οι κλαυθμηρισμοί των βρεφών και των νηπίων αιτία για την αποπροσήλωση του εκκλησιαζομένου. Πολλές κεφαλές, στη διάρκεια της λειτουργίας, περιστρέφονται σαν περισκόπια υποβρυχίων. Μέμφονται την παρουσία των λιλιπούτειων χριστιανών που είναι ανήσυχτοι... Έφτασε κάποια στιγμή, (αεθσεβέστατη) κυρία σέ 'Αθηναϊκό Ναό, να ψιθυρίσει σέ διπλανή της (τί καλός που ήταν ο 'Ηρώδης και πόσο... χρήσιμος!).

Κι όμως! Ορθοδοξία θά πεϊ ανοχή — με την καλή φυσικά έννοια — θά πεϊ (αφώς ίλαρόν) με λαδοκάντηλο, λίγο άγνό θυμίαμα, ένα μελισσοκέρι, το κλάμα του βρέφους — αίτος στο Πρόσωπο του Θεού. Δεν καταστρέφει την κατάνυξη. Αντίθετα, την υπογραμμίζει. Εμείς οι μεγάλοι την καταστρέφουμε με τον καθωσπρεπισμό μας, τὸ φαρισαϊκό. Με τὰ διαφορετικά μέτρα και σταθμά που χρησιμοποιούμε. Με τὰ «διπλά βιβλία» που τηρούμε.

— «Ας μη προκαλούμε τὰ ὀκταπλά (ουαί) του Χριστού, πάνω μας.

Περὶ συνηθειῶν...

ΚΑΚΟ πράγμα ἡ συνήθεια. Δυσκολεύει τὴν ἐμβέλεια τοῦ νοῦ. Ἀκινητοποιεῖ τὴν προδιάθεση καὶ ἀναστέλλει τὴν ἐνδεχόμενη ἐκφρασὴ της. Συνηθίσαμε νὰ καπνίζουμε· «δὲ γίνεται ἄλλιως». Συνηθίσαμε νὰ

πηγαίνουμε τακτικὰ στὰ κέντρα διασκέδασης· «δὲ γίνεται ἄλλιως». Συνηθίσαμε νὰ βρίζουμε.

Διανύουμε τὴν ἐποχὴ τοῦ ὄργωματος καὶ τῆς σπορᾶς. Κάθε χρόνο, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ἀκολουθώντας τὴν πατροπαράδοτη συνήθεια, ὀργώνουμε καὶ σπέρνουμε τὰ χωράφια μας.

Παράλληλα ὁμως μὲ τ' ὄργωμα καὶ τὴ σπορὰ τοῦ χωραφιοῦ, πρέπει νὰ σκεφτοῦμε καὶ κάποιο ἄλλο ὄργωμα καὶ κάποια ἄλλη σπορὰ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου. Στὴ γῆ μεταχειριζόμαστε ἀξίνες, ἀλέτρια, τρακτέρ. Στὴν ψυχὴ, ὁ σωματικὸς κόσμος εἶν' ἐλάχιστος. Μερικὰ μόλις βήματα, τόσα ὅσα χρειάζονται γιὰ νὰ πάει κανεὶς στὴν ἐκκλησία. Ἐκεῖ βροῖσκουμε ἰσχυρὰ ἐργαλεῖα, γιὰ νὰ καλλιεργήσουμε τὸν ἑαυτό μας. Γιὰ νὰ περιποιηθοῦμε τὸ χέρσο ἴσως χωράφι μας...

Ἄς ἀκούσουμε ἐπιβλητικὴ τὴ φωνὴ τοῦ Χρυσόστομου, μέσ' ἀπὸ τοὺς αἰῶνες:

«Ὅ,τι εἶναι κακὸ — ἔστω κι ἂν εἶναι συνήθεια, νὰ τὸ κόβουμε. Ὅ,τι εἶναι καλὸ — ἔστω κι ἂν δὲν εἶναι συνήθεια — νὰ τὸ κάνουμε ἐμεῖς!»

Περὶ συγκρίσεων καὶ ὑπολογισμῶν.

ΠΟΣΟ ΑΞΙΖΕΙ ἓνα γράμμα πὸν ὑπογράφει ὁ Ἄλμπερτ Ἄϊνσταϊν, ὁ ἀνθρώπος πὸν διατύπωσε τὴ θεωρία τῆς σχετικότητας; Κι αὐτὸ εἶναι... σχετικὸ δῆλωσε ὁ Χάουαρντ Οὔέιτσελ, πὸν στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου συνεργαζόταν μὲ τὸν Ἄϊνσταϊν στὸ «σχέδιο Μανχάταν» γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς πρώτης ἀτομικῆς βόμβας. Εἶχε ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἀπορίες στὴ φυσικὴ κι ἔγραψε ἓνα σημείωμα στὸν Ἄϊνσταϊν, πὸν τοῦ ἀπάντησε μὲ μία μονοσέλιδη ἐπιστολὴ. Ὁ Οὔέιτσελ πούλησε τὴν κερτινισμένη πιὰ ἐπιστολὴ ἀντὶ 4.000 δολαρίων σ' ἔμπορο χειρογράφων πὸν πρόσφατα τὴ μεταπώλησε, δίχως ν' ἀποκαλύψει τὸν ἀγοραστή καὶ τὴν τιμὴ. Δῆλωσε μόνο πὸς ἡ ὑπογραφή τοῦ μεγάλου φυσικοῦ σὲ ἀσήμαντο ἔγγραφο μπορεῖ ν' ἀποφέρει 1.000 δολάρια, ἐνῶ ἓνα μηνόμνιο πὸν ὁ Ἄϊνσταϊν ἔστειλε τὸ 1939 στὸν Ρούσβελτ, ἐνθαρρύνοντας τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀτομικῆς βόμβας, ἔχει πωληθεῖ ἀντὶ 220.000 δολαρίων!...

Ἡ Ἁγία Γραφή προσφέρεται... δωρεάν. (Μιὰ καὶ ζοῦμε στὴν ἐποχὴ τῶν συγκρίσεων καὶ τῶν ὑπολογισμῶν).